

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Rozvojová pomoc jako nástroj zahraniční
politiky: evaluace zahraničních rozvojových
projektů Turecka**

Petra Dragounová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Rozvojová pomoc jako nástroj zahraniční
politiky: evaluace zahraničních rozvojových
projektů Turecka**

Petra Dragounová

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, červenec 2016

.....

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za poskytnutí odborných připomínek, hodnotných rad a celkově za její čas, trpělivost a vstřícnost při řešení mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	1
1 ROZVOJ.....	9
1. 1 Rozvoj a jeho pojetí.....	9
1. 2 Ukazatele rozvoje a jeho měření.....	10
1. 3 Rozvojová spolupráce.....	14
1. 3. 1 Alternativní způsoby měření toků rozvojové spolupráce	20
1. 3. 2 Objemy a trendy v rozvojové spolupráci.....	23
1. 3. 3 Motivace a cíle rozvojové spolupráce	24
2 NOVÍ DONOŘI	26
2. 1 Objemy a trendy rozvojové pomoci	28
2. 2 Kategorizace nových donorů	29
3 NOVÍ DONOŘI – TURECKO.....	33
3. 1 Turecká rozvojová spolupráce – od recipienta k donorovi	34
3. 2 Institucionalizace rozvojové spolupráce	36
3. 3 Vývoj ODA v Turecku	39
4 TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA	42
4. 1 Vývoj turecké zahraniční politiky	43
4. 2 Současná turecká zahraniční politika	45
4. 3 Role ODA v turecké zahraniční politice	49
4. 3. 1 První fáze ODA v turecké zahraniční politice	50
4. 3. 2 Druhá fáze ODA v turecké zahraniční politice.....	51
4. 3. 3 Třetí fáze ODA v turecké zahraniční politice	55
5 ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE V REGIONU BLÍZKÉHO VÝCHODU	58
5. 1 Turecko v Afghánistánu	60
5. 1. 1 TIKA v Afghánistánu.....	63

5. 1. 2 Turecká zahraniční politika vůči Afghánistánu	65
5. 2 Turecko v Palestině	67
5. 2. 1 TIKa v Palestině	69
5. 2. 2 Turecká zahraniční politika vůči Palestině	72
ZÁVĚR.....	75
SEZNAM ZDROJŮ	78
RESUMÉ.....	99
PŘÍLOHY	100

ÚVOD

Lidská historie a kultura znají dlouhou tradici, kdy lidé, nacházející se v lepší ekonomické situaci, pomáhali lidem podstatně chudším. Tato tradice se v průběhu století formovala na základě nejrůznějších ideologií, myšlenkových směrů, náboženství či se jednalo o čistě politické a pragmatické důvody. Obecně můžeme říci, že existují dvě základní formy pomoci druhým v nouzi, a to humanitární pomoc a rozvojová spolupráce. Pro bližší zkoumání jsem si vybrala pouze jeden ze zmíněných fenoménů, a to rozvojovou spolupráci.

Rozvojová spolupráce je nejčastěji definována jako vnější zásah do nerozvinutých, jinými slovy neindustrializovaných, rozvojových zemí za účelem pozitivní společenské změny. Kořeny rozvojové spolupráce můžeme datovat do období druhé světové války jako výraz pro modernější formu humanitární tradice, která byla spojována s principem humanity čerpající z hodnot křesťanství, osvícenství a humanismu, a především pak, později, partnerského postoje zúčastněných stran.

V průběhu procesu globalizace rostly na významu propastné rozdíly mezi bohatými rozvinutými státy a státy chudými, méně rozvinutými. Dále pak technický pokrok a schopnost přesněji určit ekonomickou vyspělost umožnily jasněji a přehledněji pojmenovat tyto propastné rozdíly. Spolu s tím rostlo i povědomí o tom, že vyspělý svět disponuje určitými prostředky, kterými by bylo možné tento stav zvrátit. Rozvojová spolupráce se tak ve výsledku zaměřuje na monitorování dlouhodobých sociálních a ekonomických podmínek v rozvojových zemích a na hledání způsobů, jak by se tyto podmínky daly zlepšit (Stojanov a spol: 2008).

Již v samotném úvodu této diplomové práce operuji s řadou termínů. Vyjadřuji se o rozvinutém světě a části světa, kterou postihuje chudoba. Pro chudé země nacházející se v této oblasti se vžilo označení rozvojové země. Rozvinutý svět, většinou ti „bohatí“, se sdružují ve *Výboru pro rozvojovou pomoc*¹, anglickým ekvivalentem *Development Assistance Comitee*, dále pak jen označení DAC.

DAC byl založen jako součást OECD² v roce 1961 skupinou západních donorů³, kteří mají podle dostupných údajů na svědomí až 95 % objemu rozvojové spolupráce a to v celkové výši 135,2 miliard amerických dolarů.

¹ DAC zahrnoval celkem 23 států a to: Spojené státy americké, Velkou Británii, Německo, Francii, Japonsko, Kanadu, Nizozemsko, Austrálii, Švédsko, Norsko, Švýcarsko, Dánsko, Itálii, Belgie, Španělsko, Jižní Koreu, Finsko, Rakousko, Irsko, Portugalsko, Nový Zéland, Lucembursko a Řecko. K poslednímu rozšíření došlo v roce 2013, kdy se členy staly Česká republika a Island. Od 14. května 2013 čítá DAC 25 členů. OECD (nedatované): *Joining the Development Assistance Committee (DAC)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/joining-the-development-assistance-committee.htm>. 18. 3. 2016).

² Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, anglickým ekvivalentem, Organisation for Economic Co-operation and Development, dále jen OECD. Jedná se o mezinárodní organizaci, která sdružuje 34 ekonomicky nejrozvinutějších zemí světa. Hlavním cílem OECD je podpora dalšího ekonomického a sociálního rozvoje zemí. OECD (nedatované): *About the OECD* (dostupné na: <http://www.oecd.org/about/>. 20. 4. 2016). Dnes má OECD 34 členských zemí. Mezi dvacet zakládajících zemí patřily: Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Kanada, Lucembursko, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, USA, Velká Británie, SRN, Švédsko, Švýcarsko a Turecko. Postupně vstoupily: Japonsko (1964), Finsko (1969), Austrálie (1971), Nový Zéland (1973), Mexiko (1994), Česká republika (1995), Maďarsko (1996), Polsko (1996), J. Korea (1996), Slovensko (2000). V roce 2010 se členskými zeměmi OECD stalo také Chile, Estonsko, Izrael a Slovinsko. MZV (nedatované): *Základní informace o OECD* (dostupné na: http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/index.html. 20. 4. 2016).

³ Mezi dárce, kteří poskytují v absolutních hodnotách dlouhodobě nejvyšší částky, patří Spojené státy americké, následuje Velká Británie, Německo, Francie a Japonsko (Anderson, M.: 2014). Daleko názornější je však vyjádření objemu ODA jednotlivých dárců prostřednictvím podílu ODA na HNP. Tento ukazatel zohledňuje rozdílnou velikost jednotlivých ekonomik a díky tomu pak můžeme lépe zjistit intenzitu zapojení dárcovských zemí do rozvojové spolupráce. V ukazateli ODA/HNP se na předních pozicích tradičně umísťují severské země a dále pak Lucembursko a Nizozemsko. Dlouhodobým cílem mezinárodního společenství je dosažení hodnoty 0,7 % ODA/HNP. Tohoto závazku jsou však schopny a ochotny dostát pouze již zmíněné severské země společně s Nizozemskem a Lucemburskem. UNDP (2010): *Official Development Assistance* (dostupné na: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Poverty%20Reduction/Inclusive%20development/Towards%20Human%20Resilience/Towards_SustainingMDGProgress_Ch5.pdf. 5. 3. 2016).

OECD/DAC představuje mezinárodní fórum rozvinutých zemí, v rámci něhož je možné diskutovat o otázkách rozvoje a problematice chudoby.⁴

Na druhém konci pomyslné přímky se nachází rozvojový svět. Společnou charakteristikou rozvojového světa je ve srovnání s rozvinutými zeměmi nízká úroveň socio-ekonomického rozvoje. Označení *rozvojové země* se rozšířilo po roce 1964, kdy byl termín prvně použit na *Konferenci OSN pro obchod a rozvoj*, anglickým ekvivalentem *United Nations Conference on Trade and Development* (UNCTAD). U odborné i laické veřejnosti se však setkáváme i s dalšími, více či méně vhodnými alternativními označeními – Třetí svět, země globálního Jihu a nově tzv. Majoritní svět (Dušková a spol.: 2011, 279). V této práci jsem se však uchýlila k jednotnému užívání jednoduché dichotomie – *rozvinuté a rozvojové země*.

V oblasti mezinárodního rozvoje působí celá řada aktérů. Za hlavní aktéry rozvojové spolupráce až do nedávné doby byly téměř výlučně považovány vlády rozvinutých zemí. Nicméně je důležité zmínit, že významnou roli pro rozvojovou spolupráci mají i jiní aktéři. Jedná se zejména o mezinárodní finanční instituce, agentury OSN, Evropskou unii, veřejnost, občanská hnutí, nevládní organizace, ale i jednotlivce.

Na základě výše zmíněného tak můžeme klasifikovat rozvojovou spolupráci na základě množství zapojených aktérů na *bilaterální* (dvoustrannou) a *multilaterální* (mnohostrannou) *pomoc*. Bilaterální pomoc představuje vztah mezi zemí – dárce a zemí – příjemcem, kdy obvykle hospodářsky rozvinutá země poskytuje prostředky státům s nižší

4 OECD (nedatované): *Joining the Development Assistance Committee (DAC)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/joining-the-development-assistance-committee.htm>. 18. 3. 2016).

úrovni socio-ekonomického rozvoje. Naproti tomu multilaterální pomoc představuje pomoc realizovanou prostřednictvím multilaterálních organizací. Méně často se pak objevuje tzv. *trojstranná spolupráce*, někdy též trojúhelníková spolupráce, která označuje partnerství mezi tradičním a novým donorem a příjemcem pomoci (Opršal: 2014, 35–36).

Název této diplomové práce je *Rozvojová spolupráce jako nástroj zahraniční politiky: evaluace zahraničních rozvojových projektů Turecka*. Cílem diplomové práce je analýza turecké rozvojové spolupráce jako nástroje turecké *měkké moci*⁵ v zahraniční politice, kterou jsem demonstrovala v rámci dvou jednopřípadových studií – Palestiny a Afghánistánu⁶. K dosažení tohoto cíle mi posloužily níže položené výzkumné otázky.

1. *Souvisí navyšování objemu a orientace rozvojové spolupráce se zahraničně-politickými prioritami Turecka?*

2. *Reflektuje orientace turecké ODA koncepci neoosmanismu?*

⁵ *Měkká moc* (v originále *soft power*) je koncept, který uvedl J. Nye. Měkká moc je definována jako schopnost jednoho státu ovlivnit to, co chtějí jiné státy, na základě dobrovolnosti. Měkká moc tak sleduje logiku kooptace a přesvědčování v zahraniční politice státu. Nye, J., S. (1990): *Soft Power* (dostupné na: <http://faculty.maxwell.syr.edu/rdenever/PPA-730-27/Nye%201990.pdf>. 1. 7. 2016). Ve své práci jsem vycházela z autorů, kteří považují rozvojovou spolupráci jako součást měkké moci státu. Jako příklad lze uvést Trunkos, J. (2013): *What is soft power capability and how does it impact foreign policy?* (dostupné na: <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2013-acdusa/What-Is-Soft-Power-Capability-And-How-Does-It-Impact-Foreign-Policy--Judith-Trunkos.pdf>. 18. 7. 2016), nebo autor King, K. (2013): *China's Aid and Soft Power in Africa*. Edinburg: Boydell & Brewer.

⁶ Afghánistán a Palestinu jsem si zvolila hned z několika důvodů. Oba státy jsou dlouhodobě příjemci nejvyššího objemu turecké ODA, což je patrné z dostupných statistik [TIKA (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 20. 4. 2016)]. A současně jsou dlouhodobě součástí zahraničně-politických priorit Turecka. Jak Afghánistán, tak Palestina se těší vřelým vztahům ze strany Turecka. Tyto vztahy jsou odůvodňovány hlubokými kulturními, historickými a náboženskými vazbami, které země mezi sebou mají.

V případě obou států, to znamená Palestiny i Afghánistánu, jsem si vytyčila několik analytických bodů. Za prvé se jednalo o postavení TIKA ve zkoumaných státech. Zajímalo mě hned několik skutečností a to, kdy se TIKA v daném státě etablovala, jaké zastává rozvojové priority a v neposlední řadě jaké výše turecká rozvojová podpora dosahuje. Za druhé jsem se zaměřila na zahraničně-politický vztah Turecka ke zvoleným státům. Věnovala jsem se tomu, zdali výše objemu turecké ODA reflektuje zahraničně-politické priority Turecka a zdali tyto priority odráží současnou koncepci turecké zahraniční politiky – to znamená neosmanismus.

Turecko je podle řady autorů klasifikováno jako nový donor, někdy se též lze setkat s označením *nastupující donor*, *znovu objevující se donor* nebo *netradiční donor*. Problematika nových donorů se díky pozornosti odborníků, pracovníků rozvojových nevládních organizací, ale i medií dostává v posledních několika desetiletích stále častěji do středu pozornosti, obzvláště, pokud se, jako v případě Turecka, země z pozice recipienta rozvojové pomoci stane jejím významným poskytovatelem. Turecko je dokonce řazeno společně se severními zeměmi, podle ukazatele ODA/HNP, mezi největší donory světa. Na základě dostupných údajů Turecko přispívá na rozvoj v celkové výši 3,3 miliard amerických dolarů⁷. Tento úspěch lze přisuzovat hospodářskému rozvoji země, ale i změně orientace zahraniční politiky. Turecko se vzdalo své tradiční západní orientace a nově se začalo soustředit na své sousedy a upevňování vlivu v blízkých regionech. Právě aktuálnost tématu společně se skutečností, že většina nových rozvojových studií Turecko poněkud opomíjí, mě vedla

⁷ TIKA (nedatované): *About us* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016).

k výběru tohoto tématu. Volbu proto považuji nejen za aktuální, ale hlavně za přínosnou.

Práce je strukturována celkem do pěti hlavních kapitol. V úvodu jsem nastínila hlavní problematiku studie, včetně definování pojmů, se kterými jsem v průběhu celé předkládané studie pracovala. První kapitola se věnuje rozvoji a je členěna hned na několik podkapitol. Jednotlivé podkapitoly přibližují čtenáři, jaké jsou hlavní výzvy rozvoje, a jak je možné rozvoj měřit a uchopit. Součástí zmíněné kapitoly je také rozvojová spolupráce, její měření, současné trendy a v neposlední řadě i důvody jejího navazování. Následující druhá hlavní kapitola se již přibližuje praktické rovině této práce. Definuje a kategorizuje nového donora. K tomuto účelu mi posloužila typologie autorů Ramachandrana a Walze (Ramachandran, Walz: 2011). Tato typologie od autorů Ramachandrana a Walze (Ramachandran, Walz: 2011) vidí Turecko jako nového donora modelu DAC. Následující kapitola již plně pracuje s touto informací – zaměřuje se na Turecko jako na nového donora. Následujících několik podkapitol, které jsou součástí třetí hlavní kapitoly, přibližují čtenáři Turecko jako nového donora. Zejména se jedná o moment, kdy se Turecko stalo z recipienta rozvojové pomoci jejím významným poskytovatelem. Součástí této části je také kapitola, která přibližuje fungování turecké agentury pro spolupráci a rozvoj TİKA. Vysvětluje, kdy a za jakých okolností došlo k institucionalizaci turecké rozvojové spolupráce. Čtvrtá kapitola je zaměřena na tureckou zahraniční politiku. Jejím obsahem je řada dalších podkapitol, které přibližují důvody a okolnosti směřování současné turecké zahraniční politiky, včetně postavení samotné ODA v turecké zahraniční politice. Podkapitola věnující se postavení ODA v turecké zahraniční politice je dále členěna na tři další kapitoly. Každá se věnuje určitému období postavení ODA v turecké zahraniční politice. Poslední kapitola patří

již vztahům Turecka a vybraným státům regionu Blízkého východu, který je pro tureckou zahraniční politiku prioritní oblastí. Turecká rozvojová spolupráce v regionu Blízkého východu se nese v duchu současné zahraničně-politické vize neosmanismu. Turecko-afghánské a turecko-palestinské vztahy, které dlouhodobě vykazují jedny z nejvyšších příjmů objemu turecké ODA, jsou pak důkazem politiky nulových problémů se sousedy a jsou jim věnovány závěrečné dvě podkapitoly. Závěr diplomové práce patří hodnocení stanovených cílů, které jsem uvedla výše v úvodu, včetně odpovědí na položené otázky.

K vypracování diplomové práce na téma *Rozvojová spolupráce jako nástroj zahraniční politiky: evaluace zahraničních rozvojových projektů Turecka* jsem nashromáždila určité množství relevantních zdrojů a literatury. Následně jsem dané zdroje a literaturu pečlivě prostudovala a zpracovala. Seznam literatury jsem dělila na literaturu a internetové zdroje. V teoretické části práce jsem využila zejména literaturu. Tématika rozvojové spolupráce se zdá být atraktivní nejen pro české, ale i pro zahraniční akademiky. Nalezla jsem totiž více jak dvě desítky studií, které se zabývají tímto fenoménem. Nicméně je nutné podotknout, že většina české literatury se věnuje výlučně české rozvojové spolupráci. Výjimkou je Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.⁸, jenž působí na katedře rozvojových studií v Olomouci, a který rozvojovou problematiku doplnil o řadu česky psaných publikací. K uchopení teorie jsem kromě již zmíněného autora využila i řadu webových stránek mezinárodních organizací a institucí. Jednalo se hlavně o oficiální webové stránky OECD, OSN, WB, UN, UNDP a další. V praktické části jsem čerpala informace z webových stránek vládní turecké agentury pro spolupráci a rozvoj, dostupné na:

⁸ Opršal, Z. (2014): *Mezinárodní rozvojová spolupráce: vybrané aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

<http://www.tika.gov.tr/en>. Využila jsem i řady studií, za zmínku pak určitě stojí autoři K. Kirişci⁹, S. Kardaş¹⁰ a dvojice autorů J. Hausmann a E. Lundsgaarde a text *Turkey's Role in Development Cooperation*. Text čerpá jak z primárních, tak sekundárních zdrojů.

⁹ Kirişci, K. (nedatované): *The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state* (dostupné na: http://www.esiweb.org/pdf/news_id_412_5%20-%20Article%20Kemal%20Kirisci.pdf. 20. 3. 2016).

¹⁰ Kardaş, S. (2013) (1): *Turkey's Development Assistance Policy: How to Make Sense of the New Guy on the Block* (dostupné na: <http://www.gmfus.org/publications/turkey%E2%80%99s-development-assistance-policy-how-make-sense-new-guy-block>. 20. 4. 2016).

1 ROZVOJ

Otázky rozvoje a rozvojové spolupráce vyvolávají řadu debat jak u odborné, tak laické veřejnosti. Důvodem je skutečnost, že rozvoj nikdy nebyl a není hodnotově neutrální, vždy s sebou přináší nějaké etické a normativní otázky. Následující kapitola si klade za cíl přinést čtenáři jakýsi přehled rozdílných pojetí rozvoje, včetně osvětlení dvou pojmů – dvou indikátorů rozvoje – ekonomického a lidského rozvoje a způsoby jejich měření. Druhá část kapitoly patří rozvojové spolupráci. Konkrétně pak motivaci, která stojí za navazováním rozvojové spolupráce a poskytováním rozvojové pomoci.

1. 1 Rozvoj a jeho pojetí

Existuje mnoho definic rozvoje. Encyklopedie rozvojových studií rozvoj definuje jako pozitivní společenskou změnu (Dušková a kol.: 2011, 262). Jitka Rabitsch Adamčíková (Adamčíková: 2015, 29) v knize Antropologie rozvoje chápe rozvoj jako „*vnitřní a vnější změny, které se v dané společnosti či skupině dotýkají blahobytu, spravedlnosti a možností jejích členů, především pak těch nejchudších, nejvíce marginalizovaných*“. Podle slovníku Cambridge je rozvoj proces, na jehož konci se nachází něco pokročilejšího, než to, co bylo na začátku.¹¹ Často je také proces rozvoje definován jako omezování stavu chudoby (Dušková a kol.: 2011, 262).

¹¹ Cambridge Dictionaries (nedatované): *Development* (dostupné na: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/development>. 26. 1. 2016).

Je na místě uvést také definici rozvoje z perspektivy těch, kterých se to týká nejvíce, to znamená z pohledu rozvojových zemí. V roce 1990 bývalá prezidentka Tanzanie Julia Nyerereová vydala zprávu nazvanou *Report of the South Commission* (1990 cit. dle Adamčíková: 2015, 29), ve které vyjádřili představitelé rozvojových zemí, co od rozvoje očekávají. Většina se shodla na tom, že rozvoj chápou jako „proces osvobozující člověka od strachu z nedostatku a vykořisťování a zabraňující politickému, ekonomickému a společenskému utlačování“. Mělo by se tedy primárně jednat o proces pramenící ze společnosti, nikoliv zvnějšku (Adamčíková: 2015, 29). O čtyři roky později přišlo UNDP¹² s dalším pojetím rozvoje. Ten se podle nich odehrává na celkem sedmi různých úrovních, a to na ekonomické, osobní, potravinové, zdravotní, komunitní, environmentální a politické. K plnohodnotnému životu by pak podle UNDP měla být zajištěna, v co možná největší míře, každá ze zmíněných úrovní (Stojanov a spol: 2008). Efektivnost rozvoje je pak podle UNDP definována jako rozsah, v němž instituce nebo intervence přinášejí změnu v zemi nebo v životě konkrétního příjemce (Lebeda, Lukáš: 2009, 9).

1. 2 Ukazatele rozvoje a jeho měření

Ekonomický rozvoj lze definovat jako proces strukturální transformace hospodářství státu. Dochází ke změně podílů jednotlivých hospodářských sektorů na celkové ekonomické produkci. Postupně dochází ke snižování významu primárního sektoru a naopak roste na

¹² Rozvojový program OSN, anglickým ekvivalentem *United Nations Development Programme*, dále pak jen UNDP. Rozvojový program OSN je možné definovat jako speciální instituci OSN vytvořenou v roce 1966. Jejím hlavním úkolem je řízení a koordinace rozvojových projektů a především pak odstranění chudoby. UNDP (nedatované): *A world of development experience* (dostupné na: http://www.undp.org/content/undp/en/home/operations/about_us.html. 25. 1. 2016).

významu sekundární a terciární sektor.¹³ Ekonomický rozvoj však nutně nemusí znamenat rovnoměrné rozdělení bohatství ve společnosti. V rozvojových zemích naopak často profituje jen úzká vrstva obyvatel, většinou se jedná o společenské elity. Podle řady autorů je právě toto hlavní důvod pro vznik sociální nerovnosti a vlastně i překážkou pro lidský rozvoj, neboť podstatná část obyvatel stále žije v chudobě (Dušková a kol.: 2011, 63).

Nejběžnějším ukazatelem ekonomického rozvoje je hrubý domácí produkt – HDP¹⁴ a hrubý národní produkt – HNP¹⁵. Ukazatele HDP a HNP se užívají k určení úrovně rozvoje dané země, mimo jiné proto, že je relativně snadné je zjistit a také jim lze poměrně snadno porozumět. Při mezinárodním srovnání je nutné hodnoty HDP, nebo HNP převést na jednotnou měnu. Pro tyto účely slouží americký dolar.¹⁶ Světová banka pak na základě výše zmíněných údajů klasifikuje země celkem do tří příjmových skupin, a to na: *země s nízkými příjmy* (1 045 amerických dolarů a méně), *země se středními příjmy* (1 045–12 746 amerických dolarů) a *země s vysokými příjmy* (12 746 amerických dolarů a více).¹⁷

¹³ Business Dictionary (nedatované): *Economic development* (dostupné na: <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-development.html>. 18. 3. 2016).

¹⁴ HDP – vyjadřuje celkovou hodnotu finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané zemi za dané časové období, nejčastěji za jeden rok. Finance (nedatované): *Hrubý domácí produkt a hrubý národní produkt* (dostupné na: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/informace/>. 18. 3. 2016).

¹⁵ Rozdíl mezi HDP a HNP spočívá ve vlastnictví výrobních faktorů. U HNP se jedná o finální produkci vytvořenou s použitím výrobních faktorů vlastněných občany daného státu, přičemž není důležité, na území jakého státu je výroba realizována. Finance (nedatované): *Hrubý domácí produkt a hrubý národní produkt* (dostupné na: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/informace/>. 18. 3. 2016).

¹⁶ WB (nedatované): *Why use GNI per capita to classify economies into income groupings?* (dostupné na: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378831-why-use-gni-per-capita-to-classify-economies-into>. 18. 3. 2016).

¹⁷ WB (2014): *Updated Income Classifications* (dostupné na: <http://data.worldbank.org/news/2015-country-classifications>. 18. 3. 2016).

Protože ekonomický růst nemusí vždy korelovat s rozvojem a ekonomické indikátory samy o sobě neberou v úvahu sociální aspekty, začal být UNDP používán komplexnější ukazatel rozvoje, který se nazývá *Index lidského rozvoje* (HDI). Vychází z myšlenek Amartyi Sena (1988, cit. dle Hoch: 2011), významného teoretika rozvoje a nositele Nobelovy ceny za mír. Rozvoj je pro něho především proces rozšiřování možností lidí, jak žít svůj život. Ekonomický růst je v tomto pojetí pouze jedním z prostředků, jak naplňovat cíle lidského rozvoje. Mezi klíčové předpoklady lidského rozvoje patří *možnost žít dlouhý a zdravý život, možnost získávat vědění a možnost přístupu ke zdrojům nutným pro zajištění důstojného života*. Pokud nemají lidé tyto tři možnosti, logicky pak nemají další vymoženosti velký význam.¹⁸

Lidský rozvoj tak vychází především z potřeb jednotlivců a komunit a klade důraz na jejich *posilování*. Pro britskou nevládní organizaci Oxfam je proto rozvoj především *empowerment* – tedy schopnost lidí určovat si vlastní hodnoty a rozhodovat o podmínkách svého rozvoje (Stojanov a spol: 2008). Někdy se též využívá označení *přístup zdola*¹⁹. Naproti tomu ekonomický rozvoj předpokládá pouze makroekonomický růst země, který se postupně rozšiřuje do dalších struktur společnosti. Proto mají strategie založené na ekonomickém rozvoji povahu tzv. *přístupů shora*^{20,21}

¹⁸ UNDP (nedatované): *About Human Development* (dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/humandev>. 18. 3. 2016).

¹⁹ V originálním znění *bottom up*.

²⁰ V originálním znění *top down*.

²¹ UN (2009): *An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security* (dostupné na: http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf. 28. 2. 2016).

Smyslem ukazatele lidského rozvoje je zachytit jak ekonomické, tak sociální aspekty života. Stanovuje se na základě tří veličin – *očekávaná délka života, vzdělání* (gramotnost a počet let školní docházky) a *životní standard* (hrubý domácí produkt). I když se Index lidského rozvoje stal celosvětově uznávaným indikátorem, i tento ukazatel má své nedostatky. Nedokáže například zachytit sociální rozdíly ve společnosti nebo nezohledňuje bezpečnostní situaci v zemi (Stojanov a spol: 2008).

Stejně jako ekonomický rozvoj i lidský rozvoj se na základě své dosažené hodnoty HDI dále dělí celkem do čtyř skupin: *státy s velmi vysokou úrovní lidského rozvoje, státy s vysokou úrovní lidského rozvoje, státy se střední úrovní lidského rozvoje a státy s nízkou úrovní lidského rozvoje.*²²

Kromě Indexu lidského rozvoje existují i další, například *Víceúrovňový index chudoby*²³ nebo *Hrubá národní spokojenost*^{24, 25}

V rozvojové praxi se můžeme setkat s oběma pojetími rozvoje. Úzce vymezený ekonomický rozvoj dominoval rozvojovým přístupům významných bilaterálních a multilaterálních donorů do konce 80. let 20. století. Strategie orientované na ekonomický rozvoj se v závislosti na typu teoretického přístupu výrazně lišily. Pro koncept lidského rozvoje je díky jeho multidimenzionalitě podstatně složitější své požadavky operacionalizovat do konkrétních rozvojových strategií. Nicméně – i přes

²² UNDP (2015): *Table 1: Human Development Index and its components* (dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>. 18. 3. 2016).

²³ V originálním znění *Multidimensional Poverty Index*.

²⁴ V originálním znění *Gross National Happiness*.

²⁵ University of Oxford (2016): *Oxford Poverty and Human Development Initiative* (dostupné na: <http://www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-measures-in-the-sustainable-development-goals-poverty-and-gross-national-happiness/>. 18. 3. 2016).

svůj nedostatek – se tento koncept stal od začátku 90. let 20. století převažujícím indikátorem rozvoje (Opršal: 2014, 8).

V odborné literatuře věnující se rozvojovým studiím i v rozvojové praxi se setkáváme s různými termíny, jako je *rozvojová pomoc, nebo rozvojová spolupráce*. Považuji proto za vhodné některé tyto pojmy objasnit, ale hlavně pak poukázat na fakt, že rozvojová spolupráce nepatří mezi jediný nástroj působení rozvinutých zemí na rozvojové země a regiony. Následující podkapitola se tak věnuje rozvojové spolupráci. Přináší přehled důležitých informací, trendů a souvislostí, které k rozvojové spolupráci neodmyslitelně patří. Hned v úvodu je však nutné poznamenat, že koncept rozvojové spolupráce se v průběhu let měnil, a to zejména v závislosti na zahraničních politikách rozvinutých států. Dříve používaný termín *rozvojová pomoc* nahradil z důvodů politické korektnosti výraz *rozvojová spolupráce*. Termín *pomoc* tak zůstal vyhrazen jen pro pomoc humanitární. Další změnou je pak nahrazení označení *přijímající země* za *zemi partnerskou* (Dušková a kol.: 2011, 267). Ačkoliv by se tak zdálo, že se od termínu rozvojová pomoc bude postupně opouštět, opak je pravdou. I v nových publikacích českých a zahraničních akademiků se stále termíny často zaměňují. V této práci jsem se však uchýlila k používání pouze jednoho z termínů, a to politicky korektnějšího označení *rozvojová spolupráce*.

1. 3 Rozvojová spolupráce

Obecně můžeme rozvojovou spolupráci označit jako vnější zásah do rozvojových zemí za účelem pozitivní společenské změny, nejčastěji pak snížení chudoby. Proč bychom však měli být solidární s lidmi, kteří nejsou součástí naší rodiny či národa? Je zajímavé, že s odpovědí na tuto otázku přišel již před dvěma tisíci lety Seneca, jenž prohlásil: „*Je třeba říct, že jsme*

se nenarodili pro jeden kout, ale že celý svět je naší vlastní“
(Nováček: 2014, 8–9).

Poněkud konkrétněji se k této problematice vyjádřil Michal Kaplan (cit. dle Nováček: 2014, 8– 9)., ředitel České rozvojové agentury a bývalý tajemník pro otázky mezinárodního rozvoje stálé mise České republiky při OECD, který uvedl celkem deset důvodů, proč navazovat rozvojovou spolupráci: (1) Důvody náboženské a etické – je morálně správné poskytovat pomoc lidem, kteří se ocitnou v nouzi. (2) Prevence ozbrojených konfliktů a terorismu. (3) Předcházení nelegální migraci a organizovaného zločinu. (4) Ochrana životního prostředí a globálně významných ekosystémů. (5) Stabilizace světové ekonomiky – vznik a rozvoj nových trhů. (6) Uplatňování produktů a technologií poskytovatele pomoci na území a trzích příjemce pomoci. (7) Podpora zaměstnanosti, zejména u mladých lidí. (8) Lepší diplomatické vztahy se zeměmi přijímajícími pomoc. (9) Větší prestiž a vliv na mezinárodní scéně. (10) Šíření našich hodnot a kultury.

Podle Zdeňka Opršala (Opršal: 2014, 15–16) můžeme do širšího pojetí rozvojové spolupráce zahrnout různorodé rozvojové zásahy, jak ze strany bilaterálních a multilaterálních donorů, tak například i prostředky nevládních organizací a soukromých nadací a dárců. Do užšího pojetí pak řadíme samotnou rozvojovou spolupráci v podobě *oficiální rozvojové pomoci*. To znamená pouze toky ze strany bilaterálních a multilaterálních donorů. V současné době termín – *Official Development Assistance*, dále pak jen ODA,²⁶ označuje toky²⁷ prostředků ze strany donorů, které jsou: (1)

²⁶ Záhy po zrodu rozvojové pomoci v 50. letech 20. století začali donoři řešit otázku – co je možné považovat za rozvojovou pomoc. Na základě jejich popudu byla proto v roce 1961 vytvořena Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD/DAC), která měla za úkol definovat kritéria oficiální rozvojové pomoci (Opršal: 2014, 12).

poskytnuty oficiálními agenturami (tj. národními, respektive místními orgány státní správy, (2) jsou použity s hlavním cílem podpořit ekonomický rozvoj a blahobyt v rozvojových zemích, (3) mají koncesionální charakter (jsou zvýhodněné, v případě půjček musejí mít povahu spolufinancování s grantovou složkou ve výši nejméně 25 %).²⁸ Dle této definice je možné pod hlavičku oficiální rozvojové pomoci zahrnout pomoc poskytovanou do rozvojových zemí buď formou humanitární pomoci, nebo rozvojové spolupráce (Hoch: 2011).

Rozvojovou spoluprací můžeme klasifikovat podle řady kritérií. Nejčastěji se však dělí podle jejího obsahu na *finanční*, *technickou* a *hmotnou podporu*. Finanční podpora má podobu nejrůznějších zvýhodněných půjček a grantů. Technická podpora, která mimochodem zahrnuje až jednu čtvrtinu prostředků určených na rozvojovou spolupráci, je definovaná jako přenos znalostí, zkušeností, know-how, vzdělání a podpory výzkumu. Hmotná podpora zase poskytuje rozvojovým zemím nejrůznější hmotný materiál, nebo vybavení. Jedná se například o pracovní stroje, lékařské přístroje a učební pomůcky (Alonso, Glennie: 2015).

Specifickou formou hmotné podpory je potravinová spolupráce. Potravinová spolupráce může být tradiční, krizová a dále pak potravinová spolupráce neakutního charakteru.²⁹ Potravinová spolupráce tradičního charakteru představuje dodávky potravin do postižených oblastí. Krizová potravinová spolupráce je realizovaná v období krize, akutního nedostatku

²⁷ Toky – OECD definuje jako transfery zdrojů ve formě peněz, zboží, nebo služeb. OECD (2012): *The DAC list of ODA recipients* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/49483614.pdf>. 25. 2. 2016).

²⁸ OECD (nedatované): *Official development assistance – definition and coverage* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm#Definition>. 28. 1. 2016).

²⁹ OECD (2005): *The development effectiveness of food aid: Does tying matter?* (dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3043.pdf>. 1. 3. 2016).

potravin v místech, které byly postiženy přírodními katastrofami či válečnými konflikty (Shah: 2007). Potravinová spolupráce neakutního charakteru má podobu výměny potravin za předem určenou odvedenou práci, tou může být například i pravidelná školní docházka (Harvey a kol.: 2010). Část potravinové spolupráce je pořízována prostřednictvím tzv. *trojúhelníkových transakcí*. Donorské země poskytnou prostředky na nákup potřebných potravin, které jsou pořízené ve třetích zemích, nejčastěji rozvojových zemích se středními příjmy, a tyto potraviny jsou následně dopraveny do postižených oblastí. Smyslem těchto transakcí je hlavně zajištění potravin a podpora méně rozvinutých ekonomik.³⁰

Rozvojovou spoluprací můžeme dále rozdělovat podle její povahy na rozvojovou spoluprací projektovou a programovou. Projektová spolupráce představuje situaci, kdy donor financuje, případně přímo realizuje individuální rozvojové projekty. Oproti tradiční projektové spolupraci je programová spolupráce inovativním nástrojem. Její součástí je sektorová i rozpočtová podpora. Programová spolupráce zahrnuje finanční prostředky od více donorů a má za cíl podpořit určitý sektor společnosti. Jedná se nejčastěji o sociální sektory zdravotnictví a školství. Dárci přitom mají možnost spolurozhodovat o strategiích rozvoje i o podpoře konkrétních aktivit. Rozpočtová podpora znamená, že dojde k převodu finančních zdrojů z účtů dárců na účet partnerské země. Takto získané prostředky jsou následně využity v souladu s podmínkami donorských zemí a stanou se součástí státní pokladny partnerské země. Programový přístup tak hlavně pomáhá redukovat nadměrný počet individuálních projektů, které jsou realizovány jednotlivými dárci (Opršal: 2014, 15–16).

³⁰ OECD (2005): *The development effectiveness of food aid: Does tying matter?* (dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3043.pdf>. 1. 3. 2016).

Dále se také můžeme setkat s termínem tzv. *Širokosektorový přístup*³¹. Jedná se o přístup k mezinárodnímu rozvoji, který kombinuje vládní pojetí rozvoje a pojetí rozvojových agentur z různých sektorů. V podstatě můžeme říci, že SWAP's vyzývá k většímu partnerství mezi vládou, danými agenturami a jinými dárci, k rozšíření společného dialogu a více koordinovanému postupu vůči rozvojovým otázkám (Farrington: 2001).

V neposlední řadě je důležité rozlišovat mezi rozvojovou a humanitární pomocí. Hlavním rozdílem je zaměření a samotná povaha dané pomoci. Zatímco rozvojová spolupráce má vést k pozitivní změně ve společnosti a měla by v ideálním případě představovat partnerský vztah mezi donorem a recipientem pomoci, humanitární pomoc představuje krátkodobý zásah do postižené lokality s cílem zlepšit situaci v oblasti, jenž byla zasažena přírodní či jinou katastrofou (Hinds: 2015). Slouží k zabezpečení základních potřeb a k obnově standardních životních podmínek. Navíc humanitární pomoc může být poskytnuta i vyspělým zemím.³² Dalším důležitým rozdílem mezi humanitární pomocí a rozvojovou spoluprací je také jejich vztah k politickým a ekonomickým vlivům. Zatímco rozvojová spolupráce je v tomto případě nástrojem zahraniční politiky státu, humanitární pomoc by měla být apolitická.

I když humanitární pomoc a rozvojová spolupráce jsou dvě odlišné činnosti, stojí na srovnatelných morálních a politických základech a mají částečně stejnou institucionální podporu. To znamená, že v nejobecnější rovině lze podle dopadů na rozvoj rozdělit aktivity vykazované pod hlavičkou ODA na humanitární pomoc a rozvojovou spolupráci

³¹ V originálním znění *Sector Wide Approches (SWAP's)*.

³² Global Humanitarian Assistance (nedatované): *Defining humanitarian assistance* (dostupné na: <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid>. 25. 2. 2016).

(Hoch: 2011). V současné době tak neexistuje ostrá dělicí linie mezi humanitární pomocí a rozvojovou spoluprací. Uplatňuje se princip tzv. *účinnější budování záloh*³³, jinými slovy předpoklad kontinuální obnovy směrem k vyšší úrovni rozvoje, než před katastrofou (Mannakkara, Wilkinson: 2014).

Ve snaze zajistit, aby rozvojová pomoc byla poskytována skutečně zemím, které pomoc potřebují, byl vytvořen *seznam příjemců ODA*. Tento oficiální seznam je sestavován a každé tři roky revidován OECD. Seznam eviduje země, které Světová banka vyhodnotí jako země se středními nebo nižšími příjmy. Mezi příjemci ODA tak nemohou být země s vysokými příjmy a země, které jsou členy skupiny G8 nebo Evropské unie. Do ODA se započítávají i příspěvky do vybraných multilaterálních organizací.³⁴

Dále jsou údaje o tocích rozvojové pomoci donorů shromažďovány v databázi *Creditor Reporting System (CRS)*. Tyto údaje jsou veřejně přístupné, přehledně znázorněné a pravidelně aktualizované na internetových stránkách OECD. Kompletní údaje o objemu rozvojové spolupráce však poskytují do databáze pouze členové DAC. Další donoři tuto povinnost nemají a poskytují jen část dat. Tato skutečnost bývá často terčem kritiky, neboť podle nevládních organizací, ale i samotných členů DAC, se tím tak omezuje možnost účinně kontrolovat a hodnotit závazky ostatních donorů.³⁵

DAC dále konkretizuje podmínky pro poskytování oficiální rozvojové pomoci. Zásadním kritériem je podpora ekonomického rozvoje a

³³ V originálním znění *building back better*.

³⁴ OECD (2012): *The DAC list of ODA recipients* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/49483614.pdf>. 25. 2. 2016).

³⁵ OECD (2013): *Creditor Reporting System (CRS)* (dostupné na: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CRS1>. 1. 2. 2016).

blahobytu. Aby byla omezena subjektivita při interpretaci ODA, odsouhlasili členové DAC některá omezení pro vykazování oficiální rozvojové pomoci. Jedná se o následující: (1) vyloučení vojenské pomoci, (2) peacekeepingu, (3) civilní policejní činnosti, (4) sociálních a kulturních programů, (5) pomoci uprchlíkům, (6) jaderné energie, (7) výzkumu, (9) protiteroristických aktivit, (10) vzdělávání a osvěty a dalších aktivit v zemi donora.³⁶

I přes dobrou vůli donorů pomoci rozvojovým zemím, čelí ODA řadě problémů, které cestu k prosperitě značně komplikují. Podle Tožičky a Chmelaře (Tožička, Chmelař: 2008) se jedná zejména o následující omezení: (1) Obchodní politika (celní sazby OECD znevýhodňují dovoz zboží s vysokou přidanou hodnotou, to znamená, že export většiny rozvojových zemí se omezuje na exploataci přírodních zdrojů a zdrojů s nízkou přidanou hodnotou). (2) Zemědělské subvence (nastavená zemědělská politika OECD často znesnadňuje producentům z rozvojových zemí vystupovat na jejich trzích). (3) Závislost na exportu několika málo komodit (většinou se jedná o tři a méně komodit). (4) Přímé zahraniční investice. (5) Sociální a environmentální dumping (otřesné pracovní podmínky nebo absence environmentální legislativy). (6) Přístup k trhům (existence systému cel a kvót chránících trhy v rozvinutých zemích). (7) Zadlužení.

1. 3. 1 Alternativní způsoby měření toků rozvojové spolupráce

Existují některé diskutabilní položky, které jsou sice zahrnovány do oficiální rozvojové pomoci, ale které současně bývají terčem kritiky, zejména ze strany nevládních organizací, ale například i odborné

³⁶ OECD (2008): *Is it ODA?* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>. 25. 2. 2016).

veřejnosti. Vzniklo proto několik alternativních iniciativ, které mají za úkol poukázat na problematické stránky oficiální rozvojové pomoci. Jedná se v podstatě o alternativní nástroje, které hodnotí kvalitu a kvantitu pomoci donorů. Patrně nejvíce využívaný je koncept *Inflated Aid*. Jedná se o nástroj, který byl poprvé publikován v roce 2006 ve zprávě *Aid Watch* (Opršal: 2014, 14). Do *Inflated Aid*³⁷ jsou zařazeny i takové položky ODA, které nepřinášejí nové finanční zdroje pro rozvojové země. Jedná se o náklady na studium zahraničního studenta v zemi donora, odpuštění dluhů a o náklady na uprchlíky v zemi donora. V roce 2012 byla navíc přidána položka zahrnující tzv. částečně vázanou pomoc a splátky úroků z rozvojových půjček.³⁸

Nevládní organizace často kritizují tyto praktiky, kdy jsou zmíněné výdaje započítávány do oficiální rozvojové pomoci. Jejich argumentace je založena na tom, že tyto výdaje nemají přímý dopad v rozvojové zemi a pouze substituují navyšování výdajů na skutečnou rozvojovou spolupráci s přímým dopadem na lidi žijící v chudobě. V případě studentských stipendií pak většinou vyvstává otázka, zdali se student vůbec navrátí do země původu. Mluvíme zde pak o fenoménu *odlivu mozků*. Stejný problém je i s náklady spojenými s uprchlíky, které jsou většinou utraceny přímo v hostitelské zemi (Opršal: 2014, 14).

Podíl *Inflated Aid* na celkovém objemu pomoci se mezi dárci liší. Některé země problematické položky do svých statistik zahrnují, jiné naopak ne. Rozdílné přístupy při vykazování ODA tak snižují výpovědní hodnotu statistik oficiální rozvojové pomoci jednotlivých donorů. V roce 2012 podle *Aid Watch* byla země s nejvíce zkreslenou pomocí Itálie s 31 %.

³⁷ V českém prostředí se setkáváme s označením *zkreslená pomoc*.

³⁸ Aid Watch (2012): *Aid we can – invest more in global development* (dostupné na: <http://hand.org.hu/media/files/1340787565.pdf>, 25. 2. 2016).

Dále pak Francie s 27 % a Rakousko s 22 %. Naopak nejméně zkreslovalo Irsko a Lucembursko s hodnotou do 1 % nebo Velká Británie s 2 %. Například Česká republika téhož roku zkreslila svou pomoc o 14 %.³⁹

Kromě zmíněného konceptu *Inflated Aid* se můžeme setkat ještě s dalším konceptem. Ten vznikl v roce 2005, a to pod taktovkou nevládní organizace *ActionAid*. *ActionAid* si přivlastnila výpočet *Inflated Aid*, avšak používá k tomu odlišnou metodologii. Kromě nákladů na uprchlíky a odpuštění dluhů zahrnuje i další faktory jako prostředky, které nesměřují do nejchudších zemí, prostředky v podobě technické spolupráce, prostředky vynaložené bez respektování či podpory partnerské země, nebo prostředky vynaložené na administrativu a další (Opršal: 2014, 12).

Dále metodologie zvaná *Boomerang Aid*, která byla vytvořena koalicí nevládních organizací *Eurodad*, má za úkol stanovit, kolik z prostředků donora skutečně zůstává v zemi příjemce pomoci. *Eurodad* zahrnuje jak položky zkreslené pomoci a pomoc vázanou, tak i pomoc zprostředkovanou firmami zemí OECD. Důraz je kladen zejména na lokální dodávky služeb a zboží, které jsou považovány za klíčové pro podporu zaměstnanosti v rozvojových zemích.⁴⁰

V neposlední řadě v reakci na kritiku pojetí oficiální rozvojové pomoci přišel v roce 2007 OECD/DAC s vlastním alternativním konceptem měření pomoci zvanou *Country Programmable Aid* (CPA). CPA představuje podíl ODA, jejíž poskytnutí bylo projednáno s vládami rozvojových zemí a tyto prostředky byly skutečně pak do těchto zemí převedeny. To znamená, že z CPA jsou vyloučeny náklady spojené s humanitární pomocí, oddlužení,

³⁹ Aid Watch (2012): *Aid we can – invest more in global development* (dostupné na: <http://hand.org.hu/media/files/1340787565.pdf>. 25. 2. 2016).

⁴⁰ Eurodad (2016): *About* (dostupné na: <http://eurodad.org/sites/about>. 26. 2. 2016).

administrativní náklady, náklady na rozvojové vzdělávání a osvětu, náklady na výzkum a péči o uprchlíky v zemi donora a další. Celková hodnota CPA pak v roce 2015 představovalo 60 % celkové hodnoty oficiální rozvojové pomoci.⁴¹

1. 3. 2 Objemy a trendy v rozvojové spolupráci

Celková hodnota oficiální rozvojové spolupráce v roce 2014 dosáhla 135,2 miliard amerických dolarů.⁴² V posledním období však došlo k mírnému poklesu objemu ODA. Důvodů je hned několik. Za prvé ekonomiku rozvinutých zemí postihla celosvětová finanční krize a za druhé Evropská unie čelí krizi v eurozóně. Tyto skutečnosti vedou k omezování výdajů na rozvojovou spolupráci a k celkovému plnění přijatých mezinárodních závazků. Tento pokles je však patrný jen u příspěvků multilaterálních organizací. Objem bilaterální pomoci zůstal více či méně zachován. Ke snižování příspěvků přistoupily pouze některé země jižní Evropy, jako je Španělsko, Portugalsko a Řecko.⁴³

Současná rozvojová spolupráce se dále vyznačuje značnou rozmanitostí co do množství zapojených aktérů. Ačkoliv by se na první pohled zdálo, že se jedná o příznivý jev, opak je pravdou. S problémem se potýkají zejména přijímající země, které si neumí poradit s koordinací přijaté podpory z různých zdrojů. Důraz je tak kladen na vzájemnou spolupráci mezi dárcovskými a partnerskými zeměmi. Do budoucna je

⁴¹ OECD (nedatované): *Country programmable aid* (CPA) (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/aid-architecture/cpa.htm>. 26. 2. 2016).

⁴² OECD (2015): *Development aid stable in 2014 but flows to poorest countries still falling* (dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/ODA%202014%20Technical%20Note.pdf>. 9. 3. 2016).

⁴³ OECD (2016): *Debate the issues* (dostupné na: <http://oecdinsights.org/2016/01/28/statistical-insights-government-assets-matter-too-not-justdebt/>. 25. 2. 2016).

proto nezbytné sladit plány investorů s rozvojovými plány partnerských zemí a to ve střednědobém horizontu. To znamená více se zasadit o společný management rozvojových projektů (Twesiime: 2014).

V neposlední řadě hlavním posláním současné rozvojové spolupráce je boj proti chudobě. Nejvýznamnějším dokladem těchto snah je schválení *Cílů udržitelného rozvoje*, které volně navazují na *Rozvojové cíle tisíciletí*, k jejichž plnění se zavázala většina států světa (Králová a spol.: 2007).

Vedle primárního cíle rozvojové spolupráce, jímž je postupné odstranění chudoby v rozvojovém světě plní rozvojová spolupráce také tzv. sekundární cíle, jakými jsou například prosazování zahraničně-politických, ekonomických, či bezpečnostních zájmů donorského státu. Rozvojová spolupráce tak není jenom altruistickým počinem, ale sleduje, jak v následující podkapitole ukážu, i zájmy pragmatické (Hoch: 2011).

1. 3. 3 Motivace a cíle rozvojové spolupráce

Důvodů, proč státy podporují jiné státy, je mnoho. Tendence donorů k navazování rozvojové spolupráce ovlivňuje geografické i sektorové směřování pomoci (Kenny: 2006, 2). Motivace je nepřímá zjevná z cílů zahraniční politiky a z praktických projevů států ve vztazích k rozvojovým zemím. Oficiálním hlavním cílem navazování rozvojové spolupráce by podle skupiny DAC měl být socio-ekonomický rozvoj rozvojových zemí. I přes to se však objevují názory, že motivy k navazování rozvojové spolupráce některých západních donorů nejsou jen ryze humanitární ve smyslu asketického pomáhání, ale pomoc poskytují pouze za účelem ekonomického rozvoje příjemce (Raffer, Singer 1996: 3).

Ať tak či onak, můžeme konstatovat několik závěrů. Za (1) poskytovaná pomoc v žádném případě nedosahuje výše potřeb.

Dlouhodobým cílem jednotlivých donorů je dosažení hodnoty 0,7 % ODA/HNP. Tohoto závazku jsou však schopny a ochotny dostát pouze severské země a dále pak Lucembursko a Nizozemsko. (2) Většina pomoci je poskytována v rámci bilaterálních programů, které jsou ve většině případů pod kontrolou donora.⁴⁴ (3) Prostřednictvím pomoci získává donor určitý stupeň vlivu na vnitřní a vnější záležitosti příjemce (McKinley 1979: 412).

Kromě jednoduché dichotomie dvou protikladných přístupů – idealistického a pragmatického pojetí rozvojové spolupráce – existuje celá škála důvodů proč navazovat rozvojovou spolupráci, které mají u jednotlivých donorů rozdílnou váhu. Většina autorů⁴⁵ motivaci kategorizuje celkem do čtyř okruhů – humanitární, ekonomickou, politickou a bezpečnostní.

Humanitární motivy mají obecně silnější podporu u zemí se sociálně-demokratickou nebo křesťanskou tradicí. Také se uvádí, že u některých států jsou humanitární motivy podpořeny pocitem viny za koloniální období či jinou formu nadvlády a útisku, kterou je třeba odčinit. Ekonomická motivace už není tak prozaická. Dárce motivuje k investicím v rozvojových zemích vidina zisku. V souvislosti s ekonomickou motivací se lze setkat s termínem *vázání spolupráce*. Vázání spolupráce znamená, že spolupráce je podmiňována nějakými službami či dodávkami surovin ze strany donora. Její navazování tak slouží jako prostředek k zajištění

⁴⁴ Patrně z webových stránek zde: <http://www.oecd.org/dac/stats/idsonline.htm>. OECD (nedatované): *International Development Statistics (IDS) online databases* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/idsonline.htm>. 20. 4. 2016).

⁴⁵ Například: Sagasti, F (2005): *Official Development Assistance: Background, context, issues and prospects* (dostupné na: <http://dSPACE.africaportal.org/jspui/bitstream/123456789/17517/1/Official%20Development%20Assistance%20Background%20context%20issues%20and%20prospects.pdf?1>. 18. 7. 2016).

levnějšího dovozu cenných nerostných surovin, nebo zemědělských komodit do donorských zemí (Keeley: 2012).

Rozvojová spolupráce, která je založena na politických motivech, slouží k upevnování a rozšiřování svého vlivu. Typická byla pro období studené války. V současné době se donoři snaží upevnit svůj vliv v mezinárodním systému, posílit si svoji pozici v mezinárodních institucích, nebo se jedná o pouhou snahu se zviditelnit. Motivem k bezpečnostní spolupráci donorů je předcházení hrozeb. V dnešní době je bezpečnostní motivace nejčastěji spjata s hrozbou terorismu. Kromě výše zmíněných motivů se uvádějí i další, například ekologické motivy, nebo geografické motivy (Keeley: 2012).

2 NOVÍ DONOŘI

Tato kapitola se věnuje novým donorům. A to nejen objemům jejich rozvojové pomoci, ale také tím, čím se tito dárci vyznačují a jakou pomoc preferují. V souvislosti s novými donory mluvím úmyslně o *rozvojové pomoci* a to z toho důvodu, že toto pojmenování lépe odráží skutečnost, že v případě nových donorů jejich forma pomoci ne zcela naplňuje požadavky, náležitosti a pravidla, která byla vytvořena tradičními dárci a prezentována skrze ODA (Rowlands: 2010).

Vzestup nových donorů souvisí s pozoruhodným hospodářským růstem, s rozšiřováním obchodních aktivit a vzrůstajícími politickými ambicemi, proto se často také můžeme setkat s označením *nastupující donoři*, anglických ekvivalentem *emerging donors* – název odvozen od

rostoucí ekonomiky, anglickým ekvivalentem *emerging economies* (Chun, Munyi, Lee: 2009). Tyto aktivity jsou často doprovázeny nástrojem, který je tradičně připisován průmyslově vyspělým zemím – tedy rozvojovou spoluprací. Dále je nutné zdůraznit, že pomoc ze strany nových donorů se výrazně liší ve svém charakteru. Noví donoři jen minimálně přispívají do vládních rozpočtů, pomoc naopak přichází ve formě nejrůznějších příspěvků a půjček na individuální projekty, nebo se jedná o technickou spolupráci a vysílání expertů. Dalším z důležitých rysů pomoci nových donorů je alokace pomoci recipientským zemím, který má, až na výjimky, z větší části regionální nebo i sub-regionální charakter (Rowlands: 2008).

V souvislosti s novými donory se často zmiňuje skupina zemí BRICS. Paradoxně se však zmíněné země často samy potýkají s vysokou mírou chudoby a nerovností v některých svých regionech. Tato skutečnost pak vyvolává otázku, zdali je vůbec žádoucí, aby tradiční donoři navazovali rozvojovou spolupráci se zeměmi, které jsou samy dárci pomoci (Rowlands: 2010). Další diskuze se vede ohledně dopadů této zahraniční pomoci na současnou podobu rozvojové spolupráce. Pro chudé rozvojové země bude jednodušší a výhodnější přijímat zahraniční pomoc od nových donorů před navazováním rozvojové spolupráce s tradičními donory. Noví donoři většinou nepodmiňují svoji pomoc dodržováním lidských práv. Někteří se dokonce nezdráhají podkopávat principy *dobrého vládnutí*, nebo při realizaci svých rozvojových projektů nerespektují environmentální a sociální standardy. Noví donoři tak většinou upřednostňují jiné, než rozvojové cíle. Někdy se dokonce mluví o tzv. *darebné pomoci* (Naím 2007: 95–96). Rozvojová pomoc ze strany nových donorů má samozřejmě i světlé stránky. Asi nejvýznamnějším pozitivem pro systém zahraniční pomoci je fakt, že v systému dominovaly pouze západní hodnoty, které

měly vliv na přístup k rozvoji. Noví donoři do systému přináší rozmanitost a podle některých autorů tyto alternativní prostředky mohou vést k větší soutěživosti na poli distribuce pomoci mezi tradičními a novými donory (Woods: 2008).

2. 1 Objemy a trendy rozvojové pomoci

Určit objem zahraniční pomoci nových donorů je velice komplikované. Odhady se pohybují v širokém rozmezí, a to až mezi 11–15 miliardami amerických dolarů ročně. Tato částka pak představuje 7–10 % oficiální rozvojové pomoci. Takový rozptyl je způsoben zejména nedostatkem dat, která by zachycovala skutečné toky pomoci (Chandy: 2012). Navíc, jak jsem se již v 1. 4 kapitole zmínila, údaje o své oficiální rozvojové pomoci mají povinnost zveřejňovat pouze členové DAC. Nečlenové tuto povinnost nemají a noví donoři údaje většinou neposkytují. Pokud ano, nemusí být kompletní, případně často nejsou reportovány v tak podrobné struktuře, jak je tomu u členských států DAC. To znamená, že oficiální dostupné informace o rozvojové pomoci, které jsou zveřejňovány vládami Číny, Brazílie nebo Indie, mají značně omezenou vypovídající hodnotu (Hagedoorn, Beets: 2011).

Jinými slovy objem pomoci nových donorů je velice těžké nějak kvantifikovat. V neposlední řadě s ekonomickým růstem rozvojových zemí při zachování vzestupného trendu poskytování zahraniční pomoci novými donory se předpokládá, že relativní význam tradiční donorů, u kterých naopak zaznamenáváme stagnaci, případně pokles objemu rozvojové spolupráce, bude spíše klesat (Ukhova: 2013). Tato skutečnost by pak podle řady autorů mohla významným způsobem změnit architekturu současného mezinárodního systému (Manning: 2006, 2–3).

2. 2 Kategorizace nových donorů

Země, které označujeme jako *noví donoři*, případně *nastupující donoři*, představují značně nesourodou skupinu. V této skupině lze nalézt země, jako jsou Čína, Indie a Brazílie a dále pak Venezuelu, Turecko, Rusko a další postkomunistické země střední a východní Evropy. Z tohoto důvodu se řada autorů⁴⁶ snažila tyto nové donory nějak kategorizovat, a to na základě nějakých podobných znaků. Pro tyto účely jsem využila kategorizaci autorů Walze a Ramachandrana (Ramachandran, Walz: 2011), kteří rozlišili nové donory podle jejich modelu spolupráce na: *dárcovské země jižního modelu*, *dárcovské země arabského modelu* a *dárcovské země modelu DAC*.

Do dárcovských zemí jižního modelu patří Brazílie, Čína, Indie, JAR a Venezuela. Tyto země kladou důraz na to, aby odlišily své programy zahraniční pomoci od tradičního modelu dárce-příjemce pomoci, který je typický pro země DAC (Purushothaman: nedatované). Svůj přístup proto odmítají nazývat jako *pomoc*, ale používají označení *vzájemně prospěšné spolupráce*. Sami sebe také nenazývají *donory*, ale daleko kulantněji *partnery v rozvoji*. Důvodem tohoto odlišení je zejména negativní zkušenost s kolonialismem a hospodářskou dominancí západních zemí. Neskrytým motivem jejich spolupráce je vzájemná podpora bilaterálních a regionálních obchodních vztahů. Častým příjemcem pomoci jsou tak země v Africe, které jsou bohaté na nerostné suroviny, jako je Angola,

⁴⁶ Například R. Manning [Manning, R. (2006): *Will "Emerging Donors" Change the Face of International Cooperation?* (dostupné na: <https://www.odi.org/events/156-will-emerging-donors-change-face-international-cooperation>. 10. 7. 2016)] nebo P. Kragelund [Kragelund, P (2010): *The Potential Role of Non Traditional Donors' Aid in Africa* (dostupné na: <http://www.ictsd.org/downloads/2011/03/the-potential-role-of-non-traditional-donorse28099-aid-in-africa.pdf>. 10. 7. 2016)], který založili typologii na členství donorů v OECD a EU. Dále se pak problematice kategorizace nových donorů věnovala také dvojice autorů F. Zimmermann a A. K. Smith [Smith, A., K., Zimmermann a spol. (2010): *Beyond the DAC* (dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/45361474.pdf>. 10. 7. 2016)].

Súdán, nebo Nigérie. Obecně tak lze konstatovat, že tyto země vnímají partnerské země spíše jako rovnocenné obchodní partnery než jako pasivní subjekty pro příjem pomoci (Ramachandran, Walz: 2011).

Oproti tradičním donorům, kteří se soustředí na navazování spolupráce v sociálním sektoru, sektorové zaměření jižních donorů je orientované na produkční sektor (dopravní infrastrukturu) a technickou pomoc v podobě vysílání expertů a předávání know-how. Další motiv jejich spolupráce je možné nalézt v diplomatické a politické rovině. Většina zmíněných zemí jsou regionálními mocnostmi, které se snaží posilovat svůj vliv jak na regionální, tak globální úrovni. Jedním z charakteristických rysů je lpění na principu tzv. nevměšování se do vnitřních záležitostí partnerských zemí. To znamená, že jižní donoři svoji pomoc nijak nepodmiňují. Menší množství podmínek vede k tomu, že jsou tyto státy schopny distribuovat svou pomoc daleko rychleji a s nižšími transakčními náklady, než tomu je u tradičních donorů. Navíc se tak stávají pro řadu rozvojových zemí daleko atraktivnějšími partnery, než je tomu u zemí DAC (Purushothaman: nedatované).

Přestože jižní donoři nezatěžují svoji zahraniční pomoc politickými podmínkami, v ekonomické oblasti je tomu právě naopak. Státy většinou vážou svoji pomoc partnerské zemi určitými požadavky v obchodní sféře. Jedná se například o využívání vlastních firem a pracovníků, odběr výrobků ze svých zemí apod.

U donorů jižního modelu se nepředpokládá vstup do DAC, řada jižních donorů dokonce odmítá jakoukoliv spolupráci s multilaterálními organizacemi. Někteří jižní donoři vnímají spolupráci jako zaprodání se bývalým kolonistům a je možné, že by současně ztratily část své *měkké*

moci vůči svým partnerům z rozvojových zemí (Ramachandran, Walz: 2011).

Do dárcovských zemí arabského modelu se řadí arabské ropné země. Jedná se hlavně o Saúdskou Arábii, Kuvajt a Spojené arabské emiráty. Tyto země věnují vzhledem ke svému HNP skoro dvakrát více objemu pomoci, než doporučuje OSN, tj. 1,5 % (Tok, Calleja, El-Ghaish: 2014). Nicméně je nutné podotknout, že pro arabské donory je charakteristické kolísání celkových objemů pomoci v závislosti na cenách ropy. Dalším společným rysem arabských donorů je poměrně malá transparentnost pomoci (Shushan: nedatované).

Většina arabské pomoci směřuje do dalších arabských zemí. Jedná se o země s nízkým socio-ekonomickým rozvojem. Mezi hlavní příjemce pomoci tak dlouhodobě patří Jemen, Maroko, Egypt a Palestina. V současné době jistou pozornost zaujímá i oblast subsaharské Afriky (Villanger: 2007). Dárcovství arabských zemí je značně teritoriálně koncentrované a zároveň je významně ovlivněno arabskou solidaritou a náboženskými faktory. Obecně je upřednostňována podpora islámských zemí.

Unikátním rysem arabského modelu rozvojové pomoci je vysoká míra koordinace mezi arabskými donory (Grimm a kol.: 2004). Důvodem této harmonie je vzájemné sdílení kulturních, náboženských a jazykových charakteristik. Arabští donoři dále upřednostňují bilaterální před multilaterální pomoci. I když je nutné podotknout, že se tento trend pomalu proměňuje, a stále více arabských donorů se obrací na multilaterální programy (Shushan: nedatované). Co se týče sektorových priorit, jedná se o podporu infrastrukturních projektů v dopravě, energetice a vodních zdrojích (Tok, Calleja, El-Ghaish: 2014). Podmíněnost

a vázání pomoci jsou, pokud opomineme náboženský faktor, relativně nízké. Stejně jako u donorů jižního modelu se ani u arabských donorů nepředpokládá, že se stanou součástí DAC. Arabští donoři spíše vytvoří jakýsi paralelní alternativní model ke skupině DAC (Neumayer: 2004).

Posledním modelem jsou tzv. dárcovské země modelu DAC.⁴⁷ Do této kategorie řadíme země, které jsou členy OECD nebo Evropské unie, ale nejsou to členové OECD/DAC. Autoři do této skupiny řadí Slovensko, Polsko, Maďarsko, Izrael a Turecko. U této skupiny se předpokládá brzký vstup do DAC. Tato skutečnost nám hodně napovídá o tom, jaký je charakter jejich rozvojové spolupráce. Programy rozvojové spolupráce jsou inspirovány tradičními donory, a jejich pomoc tak odpovídá kritériím ODA. Tyto země běžně spolupracují s multilaterálními organizacemi, jako je OSN, Světová banka a Mezinárodní měnový fond. Cílem většiny je vstup do DAC. Ačkoliv tato skupina, oproti předchozím dvěma, řádně vykazuje objemy rozvojové spolupráce, v porovnání s ostatními modely jsou jejich objemy velice nízké. Důvodem bývá skutečnost, že se jedná o země, které se samy potýkají s vnitřními nebo vnějšími problémy, případně se u nich rozvojová spolupráce etablovala až v posledních několika letech (Hagedoorn, Beets: 2011).

Dvojice autorů Ramachandran a Walz (Ramachandran, Walz: 2011), jak dokládám výše, řadí Turecko do skupiny donorských zemí modelu DAC. Součástí následující kapitoly je přiblížení důvodů, proč lze považovat Turecko za nového donora a momentu kdy se Turecko z recipienta rozvojové pomoci stalo jejím významným poskytovatelem. Cílem následující kapitoly je tak seznámit čtenáře s těmito fakty pro lepší orientaci v dané problematice a pro snadnější pochopení souvislostí.

⁴⁷ Příloha 1

3 NOVÍ DONOŘI – TURECKO

Turecko je republikou, jež se se svojí rozlohou nachází v Malé Asii a z malé části také v jihovýchodní Evropě. Na severovýchodě hraničí s Gruzii, na východě s Arménií, Ázerbájdžánem a Íránem, na jihovýchodě s Irákem a Sýrií. Na západě, v evropské části Turecka, leží Řecko a Bulharsko. Z jihu omývá břehy Turecka Středozemní moře, ze západu Egejské moře a severní břehy Turecka pak omývá Černé moře.⁴⁸

Turecko má 78 milionů obyvatel a celých 99,8 % se hlásí k islámu (většinou sunnitskému).⁴⁹ Na základě ekonomických výsledků z posledních několika let je Turecko považováno za zemi s rychle se rozvíjející ekonomikou, s každoročním růstem o cca 4 %.⁵⁰ Turecké hospodářství patří dokonce mezi nejsilnější v dravé skupině rozvíjejících se trhů. V roce 2010–2011, v době celosvětové finanční krize, turecká ekonomika dokonce vykazovala růst o 9,2 %.⁵¹ Tím se zařadila mezi jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik světa. Z regionálního a globálního pohledu tak představuje Turecko v současné době největší ekonomiku na Blízkém východě, následuje Írán a Saudská Arábie.⁵² OECD dále odhaduje, že v letech 2012–2017 bude průměrná roční míra růstu Turecka o 5,2 %.⁵³ Na základě výše zmíněných údajů lze konstatovat, že Turecko vykazuje

⁴⁸ Google Maps (nedatované): *Turkey's Neighbours* (dostupné na: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=zXl3Q1k2BEtk.ku0x81Yi6FsM&hl=en>. 8. 3. 2016).

⁴⁹ MZV (nedatované): *Turecko* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/turecko/. 8. 3. 2016).

⁵⁰ MZV (nedatované): *Turecko* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/turecko/. 8. 3. 2016).

⁵¹ MZV (nedatované): *Turecko* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/turecko/. 8. 3. 2016).

⁵² MZV (nedatované): *Turecko* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/turecko/. 8. 3. 2016).

⁵³ OECD (nedatované): *International Development Statistics (IDS) online databases* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/idsonline.htm>. 20. 4. 2016).

pozoruhodný hospodářský růst. Světová banka jej klasifikovala jako zemi se středními příjmy. Vzhledem ke svému udržitelnému hospodářskému růstu je tak Turecko zemí, které disponuje prostředky, které jí umožňují poskytovat rozvojovou pomoc ostatním rozvojovým zemím.⁵⁴ Tedy činnost, která je tradičně připisována průmyslově vyspělým zemím. Někteří skutečnost, že je Turecko považováno za *rostoucí ekonomiku*, připisují R. T. Erdoğanovi. Erdoğan se po téměř dvanácti letech předsedání vlády, v roce 2014, zhostil prezidentského úřadu a je stále současným hlavním představitelem Turecké republiky.⁵⁵

3. 1 Turecká rozvojová spolupráce – od recipienta k donorovi

V 50. letech minulého století prošlo Turecko důležitými změnami. Došlo zejména k přechodu ze systému vlády jedné strany na multipartismus. Tato změna, mimo jiného, také otevřela dveře pro tok zahraniční pomoci Turecku. Jednalo se právě o Marshallův plán, který znamenal pro Turecko první zkušenost s oficiální rozvojovou pomocí.⁵⁶ Podle údajů OECD/DAC, od 50. let do současnosti, byly největšími přispěvateli Turecka *Německo*, které poskytlo více jak 2,8 miliard amerických dolarů, dále pak *Spojené státy americké* s 2,4 miliardami amerických dolarů a *Japonsko* s 1,5 miliardami amerických dolarů. Kromě tradičních dárců se na rozvoji Turecka také podílely mezinárodní instituce, jako je *Asijský rozvojový fond (ADF)*, *Organizace spojených národů – Rozvojový program (UNDP)* a *Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj*

⁵⁴ WB (2014): *Overview* (dostupné na: <http://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview>. 15. 3. 2016).

⁵⁵ BBC (2016): *Turkey country profile* (dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-17988453>. 8. 3. 2016).

⁵⁶ Fair Observer (2011): *The Contemporary Turkish Neighbourhood Policy: The realpolitik behind AKP's foreign policy choices?* (dostupné na: http://www.fairobserver.com/region/middle_east_north_africa/contemporary-turkish-neighbourhood-policy-realpolitik-behind-akps-foreign-policy-choices/. 25. 3. 2016).

(IBRD) (Kulaklikaya, Nurdun: 2010). V neposlední řadě v roce 1952 Turecko vstoupilo do Severoatlantické aliance, čímž se stalo součástí západního bloku. Vstup do NATO tak stvrdil prozápadní směřování turecké zahraniční politiky.

Tato finanční „injekce“ napomohla turecké ekonomice natolik, že se brzy na to ukázalo jako dynamický a konkurenceschopný hráč na poli mezinárodního rozvoje. Turecko spustilo svůj první program zahraniční spolupráce⁵⁷ dne 5. června 1985, kdy speciálně pro tyto účely vytvořená organizace vypracovala jakýsi „balíček pomoci“ v hodnotě 10 milionů amerických dolarů, který směřoval do zemí Sahelu. Projekt institucionální a technické obnovy byl realizován v Gambii, Guinei, Guinei Bissau, Mauretánii, Senegal, Somálsku a Súdánu.⁵⁸

Další příležitosti se Turecko chopilo po rozpadu Sovětského svazu a po vzniku nově nezávislých kavkazských a středoasijských republik. Turecko využilo této skutečnosti k posílení svých vztahů v Euroasii, se kterou ji pojí historické, kulturní a jazykové vazby. Turecko zahájilo rozsáhlý rozvojový program, který měl za cíl vypořádat se s výzvami budování státu a ekonomické transformace. Tato potřeba však vyžadovala rychlou a dobře organizovanou reakci. Turecká agentura pro spolupráci a rozvoj byla tak primárně zřízena za účelem pomoci nově nezávislým republikám v Euroasii, tedy v oblasti, ve které si Turecko nárokovalo svůj vliv.⁵⁹ Turecká rozvojová spolupráce byla tak zpočátku zaměřena pouze na

⁵⁷ Filantropie se však v určité podobě objevila již za Osmanské éry (Tomlinson: nedatované).

⁵⁸ MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016).

⁵⁹ MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016).

země s podobnými náboženskými a kulturními zvyklostmi (Syailendrawati: 2013).

Rozpad sovětského prostoru a vznik nezávislých kavkazských a středoasijských republik je tak důležitým milníkem v turecké oficiální rozvojové spolupráci. Toto období mělo za následek zahájení prvních organizovaných pokusů navázat rozvojovou spolupráci.⁶⁰ V neposlední řadě je nutné poznamenat, že ačkoliv je Turecko označováno za jednoho z nejštedřejších donorů ve skupině států, které nepatří do OECD/DAC, současně bylo v roce 2015 příjemcem téměř 2,3 miliard amerických dolarů, které ve více jak 90 % pocházely z fondů Evropské unie. Tyto příjmy směřovaly na podporu středních podniků, dopravy, životního prostředí a zemědělských projektů (Hausmann, Lundsgaarde: 2015).

3. 2 Institucionalizace rozvojové spolupráce

K institucionalizaci rozvojové spolupráce došlo v roce 1992. Odpovědnost za politiku rozvojové spolupráce Turecka převzala *Turecká agentura pro spolupráci a rozvoj*, anglickým ekvivalentem *Turkish International Cooperation and Development Agency*, dále pak jen (TIKA), která svými kompetencemi spadala pod agendu ministerstva zahraničních věcí.⁶¹ TIKA se v ten moment stala zodpovědnou za organizaci a koordinaci rozvojové spolupráce Turecka jak s rozvojovým světem, tak mezinárodními organizacemi a ostatními bilaterálními dárci. TIKA navíc také převzala

⁶⁰ Articles Politics (2012): *Turkey: A Problematic Emerging Donor* (dostupné na: <http://www.articlespolitics.com/2012/12/turkey-problematic-emerging-donor.html>. 15. 3. 2016).

⁶¹ Příloha 2

odpovědnost za sběr informací a statistických údajů oficiální rozvojové spolupráce Turecka.⁶²

V současné době TIKA operuje ve více než 140 zemích světa a s 28 pak má navázaný tzv. partnerský vztah⁶³. Pro snadnější komunikaci jsou v těchto partnerských zemích zřizovány specializované kanceláře⁶⁴, které zpracovávají danou agendu. Tyto koordinační kanceláře se nacházejí na Balkáně, Blízkém východě, v Africe a jižní a Střední Asii.⁶⁵ Turecká ODA je organizovaná na několika zásadách – na (1) podpoře udržitelného sociálního a ekonomického rozvoje v partnerských zemích, (2) řešení globálních otázek, včetně reflektování SDG's, (3) podílení se na snižování chudoby ve světě, (4) reflektování rozvojových priorit partnerských zemí, (5) spolupracování s ostatními donory a (6) dodržování společných zásad o poskytování efektivní pomoci (Tomlinson: nedatované).

Turecká agentura pro rozvoj a spolupráci je podle svých oficiálních stránek definována jako zprostředkovatel turecké zahraniční politiky, a to zejména se zeměmi, s nimiž sdílí společné hodnoty. Tato skutečnost nám hodně napovídá, jakým směrem se ubírá turecká ODA. V první řadě se jedná o *Blízký východ* (2, 5 miliard amerických dolarů), *Afriku* (383 milionů amerických dolarů), dále pak o *Střední a jižní Asii* (454 milionů amerických dolarů).⁶⁶ Pro rok 2013 byly největšími příjemci turecké ODA *Palestina* (20,2 %, 1,63 miliarda amerických dolarů), *Tunis* (12, 24 %, 538,83 milionů amerických dolarů), *Somálsko* (10,71 %, 131,55 milionů amerických

⁶² MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016).

⁶³ Příloha 3

⁶⁴ Příloha 4

⁶⁵ MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016).

⁶⁶ Příloha 5

dolarů), *Afghánistán* (7, 97 %, 115,74 milionů amerických dolarů) a dále pak *Pákistán* (6 %, 89,73 milionů amerických dolarů).⁶⁷ Turecká ODA tak současně směřuje do zemí, které jsou na seznamu příjemců OECD/DAC.⁶⁸

Největší podíl turecké ODA a to celých 48 % směřuje na humanitární pomoc⁶⁹. Na rozvojové projekty směřuje 23,6 % z celkové turecké ODA.⁷⁰ Co se týká sektorového směřování turecké ODA, mezi hlavní priority do roku 1995 byly projekty ekonomického, sociálního a kulturního charakteru. Po roce 1995 se TIKA začala zaměřovat na podporu oblasti vzdělávání a kultury. Z toho vyplývá, že většina prostředků pak proudí do realizování projektů v oblasti infrastruktury, jako je zavlažování, kanalizace, doprava, rekonstrukce škol, nemocnic a objektů kulturního dědictví.⁷¹ Jako příklad lze uvést, že v roce 2013 měla TIKA v regionu Blízkého východu na svědomí výstavbu a rekonstrukci deseti vzdělávacích institucí, a to v Palestině, Senegal, Keni, Togu, Ghaně, Tunisku, Burkině Faso, Alžírsku a Beninu. V oblasti jižní a Střední Asie se pak jednalo o celkem dvanáct vzdělávacích zařízení v Kyrgyzstánu, Ázerbájdžánu, Kazachstánu, Afghánistánu a Pákistánu.⁷²

TIKA mimo jiné také spolupracuje se státními institucemi a organizacemi, univerzitami, neziskovými organizacemi, ale i se soukromým sektorem. Kromě toho funguje také jako jakási platforma,

⁶⁷ TIKA (2013): *Turkish development assistance* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 15. 3. 2016).

⁶⁸ MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016).

⁶⁹ V roce 2013 byla největším příjemcem Sýrie. DFI (nedatované): *Development, Finance, International* (dostupné na: [www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20\(3\).pdf](http://www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20(3).pdf). 18. 3. 2016).

⁷⁰ DFI (nedatované): *Development, Finance, International* (dostupné na: [www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20\(3\).pdf](http://www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20(3).pdf). 18. 3. 2016).

⁷¹ TIKA (nedatované): *About us* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016).

⁷² TIKA (2013): *Turkish development assistance* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 15. 3. 2016).

kteřá spojuje tyto subjekty za účelem zefektivnění turecké rozvojové spolupřáce.⁷³ Nicméně je nutné dodat, že většina rozvojové spolupřáce Turecka je bilaterálního charakteru. V roce 2013 dosáhla turecká ODA výše 3,3 miliard amerických dolarů, z toho pak 3,2 miliardy amerických dolarů bylo určeno na pomoc bilaterálního charakteru – 95 % a pouze 151 milionů amerických dolarů bylo investováno v multilaterální pomoci – 28 % šlo agenturám OSN, 6 % institucím Světové banky.⁷⁴ Dále je nutné dodat, že ačkoliv se bilaterální ODA poměrně výrazně navyšuje, multilaterální ODA tak značný vzrůst nezaznamenává.⁷⁵ Nejvíce je pak zanedbávám nevládní sektor, kam směřuje pouze 0,035 % z celkové turecké ODA.⁷⁶

Dále považuji za vhodné zmínit jeden z důležitých mezníků v existenci TIKa, a to 28. květen 1999. Od tohoto roku se totiž TIKa stala organizací, jež oficiálně funguje pod záštitou předsedy vlády Turecka.⁷⁷ V současné době je tak TIKa státní institucí, která spadá pod kompetence premiéra a není již součástí agendy ministerstva zahraničních věcí.⁷⁸

3. 3 Vývoj ODA v Turecku

Od roku 1992, tj. od založení oficiální turecké rozvojové spolupřáce do současnosti, zažila ODA hned několik výkyvů. V letech 1992–1993 došlo k jejímu nárůstu. Pak následoval pokles v roce 1994 a tento pokles byl patrný až do roku 2001. Tuto skutečnost lze vysvětlit celkem dvěmi

⁷³ TIKa (nedatované): *About us* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016).

⁷⁴ Příloha 6

⁷⁵ TIKa (2013): *Turkish development assistance* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 15. 3. 2016).

⁷⁶ DFI (nedatované): *Development, Finance, International* (dostupné na: [www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20\(3\).pdf](http://www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20(3).pdf). 18. 3. 2016).

⁷⁷ TIKa (nedatované): *History of TIKa* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526. 8. 3. 2016).

⁷⁸ TIKa (nedatované): *History of TIKa* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526. 8. 3. 2016).

finančními krizemi, které Turecko postihly v letech 1994 a 2001 a které se odrazily v objemu turecké ODA. Současně během tohoto období Turecko zažilo neklidné klima i na domácí politické scéně. Také tento fakt někteří přisuzují tomu, proč v těchto letech turecká rozvojová spolupráce vykazovala tak nízkých výsledků oproti předchozím rokům. Situace se změnila až v roce 2002, kdy se k moci dostala Erdoğanova strana, Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP), která TIKA restrukturalizovala a současně navýšila její rozpočet. Právě AKP je přisuzován nárůst objemu ODA (Lepeska: 2014). Od roku 2002 tak objem turecké podpory opět zaznamenal vzestupnou tendenci (Kulaklikaya, Nurdun: 2010).

K dalšímu prudkému nárůstu ODA došlo v letech 2004–2005. V roce 2004 nastala změna ve sběru dat, která byla nově v souladu se směrnicemi DAC. Tato skutečnost se hned projevila v roce 2005, kdy díky vyspělejšímu a funkčnímu sběru dat ODA Turecko vykazovalo daleko větší objem rozvojové spolupráce. Nárůst objemu ODA v letech 2004–2005 však podpořily i další faktory. Za prvé se jednalo o novou zahraniční politiku, kdy si Turecko začalo upevňovat svoji pozici silného aktéra v regionu. Za druhé v rozvojové spolupráci se začal nově angažovat také soukromý sektor a za třetí TIKA dala nově prostor také tureckým nevládním organizacím (Kulaklikaya, Nurdun: 2010).

K zatím největšímu nárůstu objemu turecké ODA však došlo v letech 2011–2013, kdy byl nárůst podpořen situací v regionu po arabském jaru. V roce 2013 TIKA zprostředkovala objem pomoci celkově za 3,3 miliardy

amerických dolarů, což představovalo nárůst o 31 % oproti roku 2012.⁷⁹
V ukazateli ODA/HNP se jedná o 0,40 %.⁸⁰

Ačkoliv Turecko není součástí skupiny OECD/DAC, a není tak vázáno povinnostmi jejího vykazování, snaží se sdílet její principy a hodnoty. Udržuje si však i určitou míru samostatnosti. Důkazem toho může být právě již zmíněná neochota spolupráce s ostatními dárci. Jediná forma spolupráce, ke které se Turecko občas uchýlí, jsou tzv. třístranné spolupráce. V neposlední řadě je nutné poznamenat, že se turecká vláda zavázala k závazku, že do roku 2020 se objem turecké ODA navýší až na 10 miliard amerických dolarů. Pokud by Turecko dostalo tohoto cíle, stalo by se tak šestým největším donorem na světě (Hausmann, Lundsgaarde: 2015).

Jak jsem se již v kapitole 2. 2 zmínila, dvojice autorů Ramachandran a Walz (Ramachandran, Walz: 2011) Turecko zařadili do skupiny donorů modelu DAC. Na základě výše uvedených informací lze však vysledovat, že toto začlenění není tak jednoznačné. Turecko je sice členem OECD, ale rozhodně objem její pomoci není zanedbatelný, jak dokládám výše, ba právě naopak. Turecko se navíc charakterem svého hospodářství podobá spíše zemím BRICS, než státům ve skupině modelu DAC. Současně je z předešlých několika kapitol zřejmé, že rozvojová spolupráce Turecka je značně regionálně koncentrovaná, 55,4 % směřuje do regionu a blízkých regionů. Turecko dále stejně jako arabští dárci upřednostňuje podporu islámských zemí, včetně bilaterálního charakteru rozvojové spolupráce. Na rozdíl od ostatních skupin, Turecko však chce být součástí OECD/DAC.

⁷⁹ TİKA (nedatované): *About us* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016).

⁸⁰ OECD (nedatované): *Turkey's Official Development Assistance (ODA)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm>. 15. 3. 2016).

Pokud by tedy členství v OECD či EU a snaha⁸¹ být součástí její prestižní odnože OECD/DAC⁸² bylo klíčové, Turecko lze považovat za donora modelu DAC.

Turecká ODA je nedílnou součástí turecké proaktivní zahraniční politiky. Její alokace, jak v následující kapitole ukážu, je strategicky propojena s širšími ekonomickými a politickými zájmy Turecka. Hlavním politickým a ekonomickým zájmem země je vytvoření mírového a stabilního prostředí v regionu. Je to právě turecká ODA, která stále častěji směřuje do zemí postižených konflikty nebo přírodními katastrofami, a Turecko se tak v konfliktních oblastech stále častěji ujímá role jakéhosi mediátora. Následující kapitola se tak věnuje zahraniční politice Turecka jako nástroje rozvojové spolupráce.⁸³

4 TURECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA

Zatímco pro rozvinutý svět jsou jednou z největších hrozeb ekonomické otřesy, rozvojový svět se kromě ekonomických problémů navíc také potýká s politickou nestabilitou. A právě Turecko, dle ústavy

⁸¹ Snahou se také počítá vykazování ODA dle směrnic OECD/DAC

⁸² Tuto skutečnost dokládá i fakt, že na webových stránkách OECD je zmíněno, že Turecko je pozorovatel OECD/DAC a předpokládá se tak jeho brzký vstup. Více na: <http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm>. OECD (nedatované): *Turkey's Official Development Assistance (ODA)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm>. 15. 3. 2016).

⁸³ MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016).

demokratická země,⁸⁴ je obklopeno regionem, kterému se nevyhýbají politické otřesy. Reagovat na tyto události je pro zemi, která se nachází v tak neklidném regionálním prostředí, téměř nutností. Strategie turecké zahraniční politiky tak musí zohledňovat fakt, že v její bezprostřední blízkosti dochází ke změnám, které mohou mít významný vliv na osud samotné země. Tato kapitola se tak zaměřuje na tureckou zahraniční politiku. Věnuje se jejím proměnám, principům a hlavně pak postavení turecké ODA v zahraniční politice.

4. 1 Vývoj turecké zahraniční politiky

V roce 1923 došlo k vyhlášení Turecké republiky. Jednalo se o vůbec první ustanovenou republiku v islámském světě. Prezidentského úřadu se následně ujal M. Kemal, později zvaný Atatürk. Vláda Atatürka byla známá řadou mnohdy radikálních reforem. Jejich cílem byla hlavně modernizace a sekularizace společnosti, včetně vytlačení islámu z veřejného prostoru do soukromého života. Oficiální ideologií turecké vlády se stal tzv. kemalismus, jehož základem bylo celkem šest principů (1) republikanismus, (2) nacionalismus, (3) laicismus, (4) etatismus, (5) revolucionalismus a (6) populismus. Těchto šest principů bylo také součástí vize a programu Atatürkovi Republikánské lidové strany (Tunçay: nedatované).

Meziválečná zahraniční politika se nesla v duchu Atatürkovi koncepce – *mír doma, mír ve světě*.⁸⁵ Po roce 1925 následovalo období

⁸⁴ V současné době však lze o stavu demokracie v zemi polemizovat. Prezident Erdoğan se v poslední době stále více uchyluje k autokratickým krokům. Jako příklad lze uvést potírání svobody projevu, postavení žen ve společnosti či nerespektování základních lidských práv. Globe24 (2016): *Analytik předvídá konec demokracie v Turecku. Co se děje?* (dostupné na: <http://globe24.cz/svet/9689-analytik-predvida-konec-demokracie-v-turecku-co-se-deje#>. 25. 7. 2016).

⁸⁵ Politickou koncepci vystihuje toto prohlášení: *Pokud pohlížíme sami na sebe, musíme tak činit v kontextu s okolním světem, který nás neodmyslitelně ovlivňuje. Zároveň nelze vidět vlastní zemi, jako by plula ve vesmíru a kolem bylo pusto, vždy je nutné zvažovat mezinárodní kontext, který*

dvacetileté prezidentské diktatury. Ačkoliv každé čtyři roky byly vypsány parlamentní volby, jejich výsledek byl předem známý. V roce 1932 Turecko vstoupilo do Společnosti národů. Během 2. světové války za vlády prezidenta I. İnönü si Turecko na mezinárodní politické scéně zachovávalo neutralitu. V roce 1950 však přišla změna. Po bezmála třicetiletém období vlády Republikánské lidové strany (CHP) zvítězila Lidově-demokratická strana (HDP).⁸⁶ Ti přinesli změny v charakteru státu a vlastně i vedení zahraniční politiky. Za jejich vlády došlo k odklonu od neutrality státu, více směrem na Západ. Praktickým projevem této politiky byl vstup Turecka v roce 1952 do NATO a následně v roce 1959 podání žádosti o členství do Evropského hospodářského společenství.⁸⁷

Počátkem 60. let proběhl v Turecku vojenský převrat. Došlo ke svržení prezidenta A. Menderese a ještě téhož roku byla rozpuštěna Lidově-demokratická strana. Vojenský puč měli na svědomí neokemalistické elity, kteří chtěli pokračovat v Atatürkových reformách a ideálech, které právě za vlády Lidově-demokratické strany ustoupily do pozadí. Ve volbách, které se konaly v roce 1961, zvítězila opět Republikánská lidová strana. Zahraniční politika v 60. letech byla také poznamenána kubánskou krizí a kyperskou otázkou. Následně v roce 1971

také utváří naši domácí politiku. Jakákoli země, která toto nevezme v potaz a bude sebestředná se dostane do začarovaného kruhu vlastní dominance a ostatní země, které jsou schopny uvažovat o sobě globálně budou proti ní ve výhodě. „We cannot think of ourselves living alone by closed eyes. We cannot also live by taking our country in a circle and keeping away from the global relations ourselves. Any country or nation who gets, involved in such a manner will be condemned to be put under the dominance and yoke of other nations who are able to embrace the philosophy of life in a larger angle“ (Eraslan: nedatované).

⁸⁶ Hlavní politické strany v Turecku: Republikánská lidová strany (zkratka v originále CHP), Lidově-demokratická strana (zkratka v originále HDP), Národní strana akce (zkratka v originále MHP), Strana vlasti (zkratka v originále ANAP), Strana správné cesty (zkratka v originále DYP), Strana prosperity (zkratka v originále FAZILET), Strana demokratické levice (zkratka v originále DSP), Strana spravedlnosti a rozvoje (zkratka v originále AKP) (Sansal: nedatované).

⁸⁷ MFA (nedatované): *Turkish Foreign Policy During Ataturk's Era* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkish-foreign-policy-during-ataturks-era.en.mfa>. 20. 4. 2016).

armáda již podruhé zasáhne do vnitřních záležitostí státu. Navíc téhož roku vystoupí kemalisté proti premiérovi S. Demirelovi. Vlády se znovu ujímá Republikánská lidová strana. V roce 1974 dochází k vyvrcholení problému rozdělení Kypru. Turecké jednotky obsadí v reakci na řecké povstání třetinu ostrova. Spojené státy americké na to reagují uvalením embarga, které bylo zrušeno o čtyři roky později. Období v letech 1965–1980 lze označit za velice politicky nestabilní, vlády se střídali dokonce až jednou ročně. V roce 1983 přišla změna, když parlamentní volby vyhrála Strana vlasti s T. Özalem. Özal se zasazoval o takovou zahraniční politiku, která se pokoušela o smíření islámu s kemalistickou koncepcí (Dağcı, Diyarbakırlıoğlu: 2013).

Éra 90. let je označována jako „ztracené“ desetiletí turecké zahraniční politiky. Bylo to období politických a ekonomických krizí. Po náhlé smrti Özala se stane jeho nástupcem opět Demirel. Jedním z mála světlých okamžiků této dekády se stalo podepsání dohody s Evropskou unií o celní unii. V letech 2000–2002 se Turecko dostává z hospodářské krize a téhož roku vítězí v parlamentních volbách AKP (Dağcı, Diyarbakırlıoğlu: 2013).

4. 2 Současná turecká zahraniční politika

Podle A. Davutoğlu (Davutoğlu: 2012), bývalého tureckého premiéra, je postoj Turecka vůči okolnímu světu formován jeho bohatou historií a jedinečnou geografickou polohou. Cílem současné zahraniční politiky Turecka by měla být primárně (1) spolupráce se státy, které sdílí společnou historii a kulturu, (2) respektování jejich rozdílností a (3) případné řešení sporů dialogem. A. Davutoğlu (Davutoğlu: 2012) dále dodává, že turecká zahraniční politika by měla být vedena také autonomně – to znamená ve shodě se svými národními prioritami. Spolupráce se západními partnery je možná, tyto vztahy by však neměly ovlivnit turecké

vztahy se sousedy. Vztahy se Západem by měly být pouze doplňkem turecké zahraniční politiky, nikoliv její prioritou (Yetim: nedatované). Všechny zmíněné cíle by měly být ve výsledku zohledněny při sestavování zahraničně-politických priorit země (Davutoğlu: 2012).

Za základ současné turecké zahraniční politiky je považována tzv. neosmanistická koncepce z počátku 90. let. Její stávající úspěch lze přisoudit podpoře ze strany Erdoğanova a strany AKP (Yetim: nedatované). Neosmanistická koncepce vychází z doktríny – *Strategické hloubky*, jejímž autorem je již zmíněný A. Davutoğlu⁸⁸. Neosmanismus můžeme definovat jako tureckou politickou ideologii, která prosazuje aktivní spolupráci Turecka s islámskými blízkovýchodními zeměmi (Murinson: 2009, 946–947).

Ö.Taşpınar (Taşpınar: 2008, 14–16) dále definuje celkem tři základní faktory neosmanistické koncepce současné zahraniční politiky. (1) Faktorem je ochota smířit se s islámským dědictvím doma i v zahraničí. Neosmanismus klade důraz na posílení role islámu. Preferuje mírnější verzi sekularismu doma a aktivnější zahraniční politiku na Blízkém východě. (2) Faktor neosmanismu zdůrazňuje pocit velkoleposti a sebedůvěry Turecka v zahraniční politice. Neosmanismus nazírá na Turecko jako na vlivný stát v regionu, jako na zemi, která by měla hrát aktivní diplomatickou, politickou a ekonomickou roli v regionu. (3) Faktor představuje cíl zahrnout muslimský svět i Západ do zahraničně-politických priorit země. Evropský odkaz neosmanismus rovněž považuje za důležitý.

⁸⁸ A. Davutoğlu pojmenování turecké zahraniční politiky jako neosmanistické striktně odmítá. Spíše se přiklání k pojmenování *Strategické hloubky* či *politice nulových problémů*. Neosmanismus podle něho mylně naznačuje, že turecká zahraniční politika má expanzionistické tendence (Murinson: 2009, 946-947).

Neosmanistická koncepce otevírá tureckou zahraniční politiku jak Západu, tak islámskému světu.

Současná turecká zahraniční politika je následně realizovaná na celkem pěti principech. (1) Princip je založen na nutnosti rovnováhy mezi bezpečností a svobodou. Davutoğlu (Davutoğlu: 2012) uvádí, že stát zajistí bezpečnost pro své občany pouze dosažením domácí bezpečnosti a eliminací vnějších hrozeb. Zdůrazňuje však, že bezpečnost nemůže být zajišťována na úkor omezování základních lidských práv a svobod. Princip rovnováhy mezi bezpečností a svobodou vyzdvihuje význam domácí stability pro zajištění úspěšné zahraniční politiky. Jinými slovy: státy, které si nedokážou zajistit vnitřní pořádek, nemohou dosáhnout jednotného postoje v mezinárodních otázkách. Problémy na domácí politické scéně následně brání ve vytvoření strategických zahraničně-politických cílů.⁸⁹ (2) Princip představuje politiku *nulových problémů se sousedy*. Cílem tohoto principu je eliminace možných konfliktů ve vztazích se sousedy. Nástrojem pro dosažení kýženého výsledku by však neměla být vojenská síla, nýbrž diplomatická cesta – *měkká moc*. *Politika nulových problémů se sousedy* zdůrazňuje nutnost spolupráce a vzájemného porozumění. Davutoğlu (Davutoğlu: 2012) se totiž domnívá, že stabilita v sousedních státech je přímo úměrná stabilitě v samotném Turecku. *Politika nulových problémů se sousedy* tak má dva základní cíle. Za prvé dobré vztahy se sousedy a za druhé posílení role Turecka v regionu.

(3) Princip představuje ideu, jež popírá existenci geografických hranic, které by limitovaly aktivity turecké zahraniční politiky. Davutoğlu (Davutoğlu: 2012) se vyjadřuje o aktivním budování vztahů se státy ležícími

⁸⁹ MFA (nedatované): *Synopsis of the Turkish Foreign Policy* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>. 18. 3. 2016).

v blízkých regionech. Budování dobrých vztahů se sousedy a stejně tak se státy v blízkých regionech zajišťuje globální rozměr turecké zahraniční politiky. (4) Princip je založen na tzv. multidimenzionální zahraniční politice. Turecká zahraniční politika by měla být schopna reagovat jak na krize ekonomického charakteru, tak politické transformace. Na regionální úrovni by Turecko mělo podporovat reprezentativní politické systémy, které odrážejí oprávněné požadavky lidu. Na globální úrovni zase vyjadřovat podporu inkluzivnímu mezinárodnímu řádu, který je založen na dialogu, multilaterlismu a spravedlivém a rovném ekonomickém řádu. Jinými slovy, cílem čtvrtého principu je nesoustředit se pouze na sousedy, ale rovněž udržovat dobré vztahy s globálními aktéry (Davutoğlu: 2012). (5) Princip klade důraz na rozvoj rytmické diplomacie⁹⁰. Rytická diplomacie se pojí se snahou o aktivnější roli Turecka v mezinárodních organizacích, stejně tak s navazováním nových kontaktů. Davutoğlu⁹¹ nabádá k vytváření proaktivní a progresivní politiky při řešení krizových situací v regionu. Dále sem patří i preventivní intervence k zabránění možných krizí v budoucnu. V neposlední řadě tak rytmická diplomacie klade důraz na roli Turecka jako mediátora v řešení konfliktů ve svém sousedství.

Dále je nutné zmínit, že současná turecká zahraniční politika se v posledních několika letech stala terčem kritiky. Objevují se názory, že zahraniční politika se zcela odklonila od západních aliancí a soustředí se pouze na své muslimské partnery. Öniş (Öniş: 2011) se dokonce vyjadřuje o islamizaci zahraniční politiky, která se až nebezpečně přibližuje

⁹⁰ Rytická diplomacie je definována jako zvýšená činnost diplomatických iniciativ daného státu, včetně snahy řešit významné otázky mezinárodního společenství. V případě Turecka se jedná například o snahu se angažovat v řešení palestinské otázky či zprostředkovat jednání mezi Izraelem a Sýrií. Thim, M. (2011): *Turecká zahraniční politika a volby 2011: politika (ne)nulových problémů?* (dostupné na: <http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-BP-2011-4.pdf>. 15. 7. 2016).

⁹¹ Cit. dle MFA (nedatované): *Synopsis of the Turkish Foreign Policy* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>. 18. 3. 2016).

zahraničně-politickému modelu, který můžeme spatřit v Malajsii, Pákistánu a Íránu. Sám Davutoğlu (cit. dle Öniş: 2011) se, i přes skutečnost, že se ve své knize zmiňuje o tom, že pro Turecko jsou důležité i západní partneři, vyjadřuje o Blízkém východě jako o prioritní oblasti zájmů Turecka. Pokud se zaměříme pouze na roli turecké zahraniční politiky v regionu Blízkého východu, můžeme rovněž definovat čtyři hlavní principy: (1) bezpečnost pro všechny, (2) dialog jako způsob řešení konfliktů, (3) ekonomická interdependence, to znamená, že stability na Blízkém východě nemůže být dosaženo existencí izolovaných ekonomik, (4) důraz na kulturní koexistenci a pluralitu, bez respektu k odlišnostem nemůže být dosaženo stabilního řádu v regionu.

Většina současných praktik turecké zahraniční politiky byla zformována v posledních několika desetiletích. V následující podkapitole jsem se věnovala roli oficiální rozvojové spolupráce v turecké zahraniční politice, která představuje důležitý nástroj – *měkkou moc* při její realizaci (Öniş: 2011).

4. 3 Role ODA v turecké zahraniční politice

Turecká zahraniční politika prošla od počátku své existence několika významnými proměnami. Pro moji studii jsou však zásadní až 80/90. léta, a to z toho důvodu, že turecká rozvojová spolupráce se začala formovat až v 80. letech a svoji oficiální podobu pak získala až v roce 1992. Právě ODA je v turecké zahraniční politice jedním z neúčinnějších nástrojů *měkké moci*. Oficiální rozvojová spolupráce se tak ukázala jako vhodný mírový nástroj pro dosažení vlivu v regionálních a globálních záležitostech (Kulaklikaya, Nurdun: 2010).

4. 3. 1 První fáze ODA v turecké zahraniční politice

Turecko spustilo svůj první program rozvojové spolupráce v roce 1985. Rozvojový projekt institucionální obnovy v několika zemích Sahelu byl součástí tureckých zahraničně-politických priorit premiéra T. Özala. K prvnímu oficiálnímu pokusu o navázání rozvojové spolupráce, ke kterému se Turecko na přelomu 80/90.let uchýlilo, byla rozvojová podpora Afriky a to konkrétně v zemích – Gambii, Guinei, Guinei Bissau, Mauretánii, Senegal, Somálsku a Súdánu.

T. Özal byl prvním zastáncem politiky, kterou můžeme označit jako neosmanistickou. Turecko se podle této koncepce mělo stát přirozeným lídrem celého regionu a ve své politice se mělo zaměřovat na Blízký východ. Turecká zahraniční politika se měla stát více vyváženou a nezaměřovat se pouze na Západ. Je třeba připomenout, že se jednalo o velkou změnu v zahraničně-politické vizi, která byla doposud propagována a realizována (Civan, A. a kol.: nedatované). Od nástupu M. K. Atatürka se prosazovala ryze západní politika, která přisuzovala islámu a osmanské tradici odpovědnost za chudobu, politickou korupci a hospodářský kolaps země. Atatürk viděl osmanské dědictví jako zdroj problémů v regionu. Pro něho pouze integrace se Západem měla být základem turecké bezpečnostní a zahraniční politiky. T. Özal (cit. dle Laciner: 2009 [1]) se s těmito názory neztotožňoval. Naopak věřil, že zaostalost Turecka netkví v jeho osmanském odkazu, nýbrž v nedostatku obchodních příležitostí. Zastával názor, že Turecko je především samostatná jednotka, která by měla být Evropou přijata taková, jaká je – jako země muslimská s osmanskou historií. Podle něho islám a osmanská historie nejsou překážkami k začlenění Turecka do Evropy. Evropskou integraci tak nevyklučoval, dokonce sám přiznával, že pro samotné Turecko může být

začlenění do Evropské unie výhodné. Prioritou by však měly vždy zůstat vztahy se státy kulturně blízkými.

V období přelomu 80/90. let se Turecko potýkalo s rozsáhlými ekonomickými problémy. Východiskem z této situace mělo být podle Özala (cit. dle Kulaklikaya, Nurdun: 2010) nalezení nových trhů pro turecké zboží. Motivací pro poskytnutí téměř 10 milionů dolarů v rámci výše zmíněného rozvojového projektu byla snaha o začlenění země do světové ekonomiky. Özal byl první kdo přišel s konceptem vzájemné hospodářské závislosti v turecké zahraniční politice. Domníval se, že vzájemná hospodářská závislost má dvě funkce – za prvé je to nástroj řešení konfliktů a budování míru a za druhé vzájemnou hospodářskou závislostí vzniknou Turecku potřebné nové trhy pro export a import. Prvotně tak měla rozvojová podpora zajistit obchodní vazby s rozvojovým světem. Rozvojové země představovaly pouze exportní destinace. Hlavními exportními konzumenty tureckého průmyslového zboží za vlády Özala se tak staly státy Sahelu. V letech 1984–1989 došlo díky této proexportní strategii a řadě politických a ekonomických reforem k nebývalému a potřebnému hospodářskému růstu (Laciner: 2009 [2]).

I přes neosmanistické názory, které Özal zastával, lze jeho zahraniční politiku charakterizovat jako výrazně proexportně založenou. Hlavním důvodem k navázání rozvojové spolupráce byly politické a ekonomické důvody.

4. 3. 2 Druhá fáze ODA v turecké zahraniční politice

Druhý významný mezník v orientaci a vůbec fungování rozvojové spolupráce Turecka bylo ukončení bipolárního konfliktu. Kolaps Sovětského svazu osvobodil řadu republik a rozpustil systém, který bránil

ve spolupráci s Tureckem. Pro Özala byl konec studené války především příležitostí pro Turecko. Počátek 90. let je tak považován za důležitý milník ve vývoji vztahů Turecka se svými sousedy (Laciner: 2009 [1]).

Rozpad Sovětské svazu v roce 1991 zásadně proměnil dosavadní politické prostředí a vyústil ve vznik nezávislých zakavkazských republik – Arménie, Ázerbájdžánu a Gruzie a středoasijských republik – Kazachstánu, Tádžikistánu, Uzbekistánu, Kyrgyzstánu a Turkmenistánu. Nově nezávislé státy oživily regionální vztahy s Tureckem, neboť právě oblasti na Kavkaze a Střední Asii byly během studené války prakticky mimo dosah turecké zahraniční politiky, ač se jednalo o – pro Turecko – geograficky a kulturně blízké oblasti (Kirişci: nedatované). Konec studené války tak zajistil Turecku řadu obchodních regionálních příležitostí.

Nově vzniklé státy hledaly především morální a materiální podporu a Turecko se velice rádo zhostilo role jakéhosi prostředníka rozvoje. Nástrojem podpory přítomnosti Turecka v oblasti byla rozvojová spolupráce, která se za tímto účelem dokázala poměrně rychle zformovat. Nové angažmá Turecka v oblasti také svým způsobem zničilo ruskou dominanci v regionu. Samotné Rusko se obrátilo na Turecko, aby mu pomohlo s hospodářskou obnovou země. Kromě Ruska také mezi prvními, kdo se přihlásili o rozvojovou podporu, byly kavkazské národy a po rozpadu Jugoslávie i balkánské národy. Turecko tak svým způsobem vyplnilo vakuum, které po rozpadu Sovětské svazu v Euroasii vzniklo (Laciner: 2009 [2]).

Zájmem zahraniční politiky v 90. letech se stává postsovětský prostor. Zahraniční politika opouští oblast Afriky a její novou prioritou a vlastně i prioritou nově institucionalizované turecké ODA se stává oblast Kavkazu – Arménie, Ázerbájdžánu a Gruzie a Střední Asie – Kazachstánu,

Tádžikistán, Uzbekistán, Kyrgyzstán a Turkmenistán, kam směřuje většina prostředků turecké ODA (Laciner: 2009 [1]).

V roce 1995 vyhrála turecké volby islamistická Strana prosperity N. Erbakana. Erbakan byl považován za prvního otevřeně pro-islámského premiéra v zemi. Od jeho vlády se proto očekávaly pevnější vazby se zeměmi Blízkého východu a pokračování v navazování rozvojové spolupráce s okolními státy v regionu. Praktickým projevem této politiky byly dvě uskutečněné oficiální návštěvy, které během svého úřadování podnikl (Robins: 2008). V obou případech se jednalo o země na Blízkém východě – Írán a Libyi. Účelem první návštěvy bylo podepsání dohody s Íránem o výstavbě plynovodu. Druhá návštěva – v Libyi, měla charakter spíše přátelský, kdy Erbakan požadoval užší spolupráci a především pak společný boj proti terorismu. Výsledkem této cesty byla turecko-libyjská dohoda o společném potírání terorismu (Makovsky: 1997).

I přes skutečnost, že se jednalo o pro-islámsky zaměřeného politika, vztahy s blízkovýchodními zeměmi za vlády Erbakana bychom mohly paradoxně označit za antagonické. Naopak vztahy se Západem jen vzkvétaly. Někteří autoři tuto skutečnost přisuzují pragmatičnosti Erbakana, který byl sice pro-islámsky zaměřený politik, ale také výborný stratég, a byl proto nakloněn kompromisům (Makovsky, Lesser: 1996). I přes islamistický charakter premiéra a jeho neustále výtky vůči NATO se zahraniční politika země stále nesla v prozápadním a demokratickém duchu. Jeho vláda nakonec neměla dlouhého trvání. Již v roce 1997 byl přinucen odstoupit z důvodu narušování sekulárního charakteru země a to právě v momentě, kdy se snažil začlenit islámské právo – *Šarí'u* do právního a politického uspořádání země (Grigoriadis: 2010).

Dále je nutné zdůraznit, že o rok později, v roce 1998, byl přijat *Akční plán pro Afriku*, který se týkal prohloubení spolupráce s některými africkými zeměmi. Jednalo se hlavně o země severní Afriky, země islámské jako je Egypt, Libye, Tunisko a Alžírsko. Šlo v pořadí již o druhý pokus hledat partnery v Africe. Nicméně většího zájmu se Afrika dočkala až po nástupu AKP v roce 2002 (Özkan: nedatované). Akční plán pro Afriku předznamenal postupné rozšiřování zájmů zahraniční politiky Turecka, ke kterému na konci 90. let docházelo. V tomto trendu pokračoval i další nastupující premiér.

V roce 1999 zvítězila v parlamentních volbách Strana demokratické levice v čele s B. Ecevitem. Ecevit sledoval jakýsi širokoúhlý rozsah zahraniční politiky (Khalilzad a kol.: 2000). Ve své politice podporoval jak vztahy se Západem a Blízkým východem tak se státy ležící v blízkých regionech. Vyústěním této politiky pak bylo prohlášení Turecka za kandidátskou zemi v Evropské unii v roce 1999 (Kösebalaban: 2012, 104–109). Ecevit (cit. dle Kirişci: nedatované) věřil, že turecká zahraniční politika by neměla být omezena pouze regionem Blízkého východu či Evropy, ale Turecko by mělo ve svých zahraničně-politických zájmech sledovat i jiné regiony. Za jeho vlády byly rozvojově podporovány jak okolní země v regionu, tak severní a subsaharská Afrika či jihovýchodní Asie. Tuto myšlenku později rozvinul Erdoğan, který propagoval tzv. multidimenzionální koncept spolupráce, který se vztahoval na zachování míru ve světě. Po vypuknutí ekonomické krize a růstu napětí na domácí scéně byl však B. Ecevit donucen odejít a vypsát nové parlamentní volby, které se konaly v roce 2002.⁹²

⁹² Hurriyet (2003): *Ecevit urges government to follow wide-scope foreign policy* (dostupné na: <http://www.hurriyetdailynews.com/ecevit-urges-government-to-follow-wide-scope-foreign->

4. 3. 3 Třetí fáze ODA v turecké zahraniční politice

Lze definovat celkem tři události, které ovlivnily současnou tureckou zahraniční politiku. Za (1) se jednalo o příchod Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP), která přeorientovala dosavadní směřování turecké zahraniční politiky za (2) o politickou transformaci (došlo k restrukturalizaci soudnictví a předefinování civilně-vojenských vztahů, jinými slovy, snížil se význam armády) a za (3) o ekonomickou liberalizaci (došlo k orientaci Turecka na exportní strategii) (Lenore a spol.: 2011).

Strana spravedlnosti a rozvoje pod vedením R. Erdoğana je neodmyslitelně spjata s myšlenkou neosmanismu. AKP již od samého počátku plně pracuje s koncepcí neosmanismu. A. Davutoğlu – hlavní architekt neosmanismu, profesor mezinárodních vztahů, zahraničně-politický poradce R. Erdoğana, bývalý ministr zahraničních věcí a bývalý turecký premiér, navazuje ve své zahraničně-politické vizi na politiku T. Özala⁹³. Oproti T. Özalovi je však jeho politika radikálnější a více zdůrazňuje význam Blízkého východu. Podle něho turecká zahraniční politika byla ve 20. století omezená a nevyvážená, příliš se zaměřovala na vazby se Západem a naopak přehlížela turecké zájmy na Blízkém východě. Davutoğlu přichází s tím, že pro správné zhodnocení tureckého potenciálu je nutné se oprostít od předsudků, které země má vůči Blízkému východu. Nutná je především dlouhodobá spolupráce s regionem, včetně navazování přátelských vztahů. Ekonomická vzájemná závislost je pak nejlepším nástrojem k dosažení míru (Onar: 2009). Byl to právě Davutoğlu, kdo zakomponoval do zahraniční politiky geopolitické faktory a přišel

policy.aspx?pageID=438&n=ecevit-urges-government-to-follow-wide-scope-foreign-policy-2003-06-13. 18. 3. 2016).

⁹³ T. Özal přišel první s prosazováním zahraniční politiky založené na myšlenkách neosmanismu, avšak díky nedostatečnému materiálnímu zabezpečení Turecka, nebyl schopen myšlenku neosmanismu více rozvinout (Onar: 2009).

s politikou *nulových problémů se sousedy*, neboli maximální spolupráci a hospodářskou integraci Turecka se sousedy (Kulaklikaya, Nurdun: 2010).

Příchod AKP sebou přinesl v letech 2002–2005 jednu z nejkompexnějších politických reforem v Turecku. Došlo k restrukturalizaci soudnictví a předefinování civilně-vojenských vztahů – jinými slovy, snížil se význam armády. Objevují se i názory, že nová turecká zahraniční politika⁹⁴ je výsledkem váhavého přístupu Evropské unie k přístupovým pohovorům Turecka. AKP prosazuje pragmatickou politiku, která se mírně odklání od západního směřování. Možná je to také důvod, proč se často v médiích AKP objevuje ve spojitosti s islamizací turecké zahraniční politiky. AKP se primárně snaží o to, aby Turecko jednalo jako samostatná jednotka, která si určuje svůj strategický program a své priority. Odmítá, aby Turecko bylo loutkou Západu, naopak by mělo realizovat svoji aktivní politiku v regionu, kterého je součástí (Kardaş: 2010).

Turecké ministerstvo zahraničí dále uvádí, že Turecká republika sleduje multidimenzionální, konstruktivní, proaktivní, realistickou a zodpovědnou zahraniční politiku za účelem dosažení národních a mezinárodních cílů. Turecko by se mělo stát hlavní zemí, která pracuje na zajištění míru na Blízkém východě.⁹⁵ Turecko v posledních několika letech zakomponovalo do své zahraniční politiky důležitý aspekt, a to nástroje *měkké moci*. Hlavním projevem této vize v turecké zahraniční politice je pak politika *nulových problémů se sousedy*, která je realizovaná skrze tureckou ODA a řadu obchodních aktivit. Podle Önera (Öner: 2013) je základem turecké *měkké moci* její historie, kultura, geografie, ekonomická

⁹⁴ Nová ve smyslu, odklonu od tradičního kemalismu v zahraniční politice

⁹⁵ MFA (nedatované): *Home* (<http://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>. 20. 3. 2016).

síla a demokracie. Konkrétními projevy je zajištění bezpečnosti pro všechny, politický dialog, ekonomická provázanost a kulturní harmonii s ostatními státy.

Celkově můžeme konstatovat, že došlo ke zlepšení vztahů s téměř všemi sousedy v regionu⁹⁶. Ať už na bázi ekonomické či kulturní. Podle některých odborníků jsou dokonce vztahy mezi Turky a Araby nejlepší od konce první světové války a ustanovení Turecké republiky. Stejně to vnímá i turecká veřejnost. V roce 2010 posoudila vztahy a případnou spolupráci s blízkovýchodními státy jako výborné, zatímco vztahy s evropskými státy označila jako průměrné (Lenore a spol.: 2011).

Od nástupu AKP se vztahy Turecka v regionu dostávají do popření zájmů turecké zahraniční politiky (Kardaş: 2013 [1]). Důkazem toho může být stále se navyšující se rozvojová podpora právě do některých blízkovýchodních států. Toto navyšování je nejvíce patrné od roku 2010. Zatímco v roce 2010 směřovalo do regionu 36,65 % rozvojové podpory,

⁹⁶ Výborným diplomatickým vztahům a ekonomické spolupráci se nejvíce těší Gruzie a Ázerbájdžán. S oběma zeměmi Turecko navazuje úzkou spolupráci v širokém spektru oblastí. Gruzie patří k jednomu z předních obchodních partnerů Turecka. Roční obrat se zde pohybuje okolo částky 1,4 miliard amerických dolarů. V roce 2010 podepsalo Turecko s Ázerbájdžánem dohodu o strategickém partnerství a vzájemném rozvoji. Strategický význam jižního Kavkazu byl zvýšen řadou regionálních projektů, například výstavbou ropovodu v roce 2006 (Baku-Tbilisi-Ceyman) a železnice v roce 2007 (Baku-Tbilisi-Kars). Turecko se na jižním Kavkaze soustředí především na udržování stability v oblasti Náhorního Karabachu, Jižní Osetie a Abcházie. Vztahy s Íránem se naopak vyvíjejí na základě zásad nevměšování se do vnitřních záležitostí, vzájemného respektování a dobrých sousedských vztahů. Většina spolupráce pak má obchodní charakter a to především v oblasti energetiky. Vztahy se Sýrií lze považovat za dobré až od roku 1998. Nedávný vývoj v zemi však výrazně poškodil dosavadní vztahy s Tureckem. Turecko se nicméně vyjádřilo, že i přes současnou nejistou situaci v Sýrii poskytne zemi veškerou potřebnou podporu, která bude třeba pro dosažení reformního procesu. To samé platí i pro vztahy s Íránem. Obnovení bezpečnosti a stability v zemi, stejně tak jako zachování územní celistvosti je jednou z priorit zahraniční politiky Turecka. Jediné vztahy, které bychom mohli označit za lehce problematické, jsou vztahy s Arménií. Překážkou pro navázání užší spolupráce je především konflikt v Náhorním Karabachu, díky němuž jsou od roku 1993 hranice s Tureckem uzavřené. MFA (nedatované): *European Countries* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?855064bb-a737-421f-b84d-a3024d9c7795>. 20. 3. 2016).

v roce 2011 se jednalo už o 49,7 %. Pouze v roce 2012 byl objem rozvojové podpory do regionu snížen na úkor některých států v Africe. Nicméně o rok později, v roce 2013 z 1549 rozvojových projektů celých 670 bylo opět zrealizovaných v regionu Blízkého východu.⁹⁷

5 ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE V REGIONU BLÍZKÉHO VÝCHODU

V současné době lze považovat Blízký východ a oblast Střední Asie za prioritní oblasti turecké rozvojové podpory. Tuto skutečnost dokládají i statistiky z oficiálních webových stránek turecké ODA. Většina příspěvků v různých podobách směřuje do okolních blízkovýchodních či středoasijských zemí. Po nástupu AKP k moci v roce 2002 došlo poprvé od založení TIKa navíc k velkému nárůstu objemu turecké podpory. Od roku 1992 do 2002 TIKa zrealizovala celkem 2241 rozvojových projektů. Po nástupu AKP se toto číslo ztrojnásobilo a to na částku 6714 rozvojových projektů v letech 2002 až 2010. V roce 2013 TIKa dokonce zrealizovala celkem 1549 projektů (Daloglu: 2013).

Ačkoliv Turecko realizuje rozvojové projekty po celém světě od roku 2005, poté co došlo k profesionalizaci sběru dat a tyto data jsou navíc dostupná na webových stránkách Turecké agentury pro spolupráci a rozvoj, lze zaznamenat, že většina příspěvků směřuje do států ležících v bezprostřední blízkosti Turecka. V roce 2005 byla většina objemu turecké podpory doručena do zemí Střední Asie a některých zemí Blízkého východu. Jednalo se hlavně o Gruzii, Ázerbájdžán a

⁹⁷ TIKa (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 20. 4. 2016).

Afghánistán.⁹⁸ Podle dostupných informací se jednalo až o 55 % všech prostředků. V roce 2006 došlo k mírnému snížení a to na 50 % prostředků turecké ODA. V letech 2003 až 2006 TIKa zrealizovala celkem 2792 rozvojových projektů, což představovalo nárůst o 698 projektů ročně, neboli o 172, 6 % ve srovnání s předchozími lety. V letech 2007 až 2010 se jednalo především o projekty ve střední Asii. V roce 2010 a zejména pak v roce 2011 po odstartování arabského jara většina rozvojových aktivit se přesměrovala opět na Blízký východ (Daloglu: 2013).

Z dostupných statistik lze vypočítat, že se TIKa poměrně dlouhodobě angažuje v Afghánistánu a Palestině. Afghánistán již od roku 2006 zaujímá první místo co se týče výše objemu přijatých rozvojových prostředků. V roce 2006 se jednalo o 19, 86 % všech dostupných prostředků.⁹⁹ O rok později v roce 2007 se jednalo již o 36, 22 % všech prostředků.¹⁰⁰ Nárůst byl zaznamenán i v roce 2008 kdy Afghánistán obdržel až 44, 5 % prostředků.¹⁰¹ Až do roku 2011 byl právě Afghánistán zemí, jenž pravidelně obdržela největší množství rozvojových prostředků. Změna přišla až v roce 2011, kdy se nejvíce příjmovou zemí stala Palestina, která se od roku 2005 držela vždy několik pozic za Afghánistánem. Navyšování rozvojových aktivit v této zemi nicméně lze vypočítat již od roku 2007, kdy Palestina obdržela 4, 37 % všech prostředků a umístila se tak na čtvrté pozici.¹⁰² V letech 2008 a 2009 se posunula již o několik pozic výše a obdržela celkem 5, 47 % všech

⁹⁸ TIKa (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 10. 7. 2016).

⁹⁹ TIKa (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 10. 7. 2016).

¹⁰⁰ TIKa (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 10. 7. 2016).

¹⁰¹ TIKa (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 10. 7. 2016).

¹⁰² TIKa (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 10. 7. 2016).

prostředků.¹⁰³ K největšímu nárůstu však došlo až v roce 2011, kdy do země putovalo až 8, 9 % všech prostředků.¹⁰⁴ O rok později v roce 2012 Palestina dokonce obdržela více pomoci než Afghánistán, když jí bylo připsáno 19, 35 % všech dostupných prostředků. V roce 2013 obsadila již první místo, když získala 20, 20 % rozvojových prostředků.¹⁰⁵ V následujících dvou podkapitolách jsem se věnovala právě zmíněným zemím a to Afghánistánu a Palestině, tedy zemím, které dlouhodobě vykazují největší příjmy z Turecké agentury pro spolupráci a rozvoj.

5. 1 Turecko v Afghánistánu

Afghánistán¹⁰⁶, oficiálním názvem Afghánská islámská republika, se nachází ve Střední Asii a od Turecka ho dělí pouze Irán. Ačkoliv tak Turecko s Afghánistánem nesdílí společné hranice, jedná se o země, které mají k sobě blízko. Někde se dokonce lze setkat s tvrzením, že Turecko je pro Afghánistán nejbližší soused bez společných hranic (Bilgeslam: nedatované).

Afghánistán je zemí, kde žije více jak 32 milionů obyvatel a kde velká většina, celých 98 %, vyznává islám.¹⁰⁷ Právě náboženství a orientace na stejné kulturní hodnoty vytváří mezi zeměmi významné partnerské pouto. Například v roce 2011 ministr spravedlnosti B. Bozdağ

¹⁰³ TIKa (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 10. 7. 2016).

¹⁰⁴ TIKa (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 10. 7. 2016).

¹⁰⁵ TIKa (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 10. 7. 2016).

¹⁰⁶ Afghánistán je zemí, která byla dlouhá léta sužována občanskými válkami. Poté, co se k moci v roce 1996 dostal Tálibán, země upadla ještě do větší krize. Po teroristických útocích v roce 2001 ve Spojených státech amerických byl Tálibán v rámci operace Trvalá svoboda svržen a v roce 2002 byla navržena prozatímní vláda. V roce 2004 proběhly řádné prezidentské volby. V současné době je prezidentem Ašraf Ghání. BBC (2016): *Afghanistan country profile* (dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-south-asia-12011352>. 18. 7. 2016).

¹⁰⁷ MZV (nedatované): *Afghánistán* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asia/afghanistan/. 10. 7. 2016).

(cit. dle Sey, Seufert: 2016) poznamenal, že hlavním cílem turecké zahraniční politiky je posilování kulturních a historických vazeb se státy ležícími v bezprostřední blízkosti Turecka, to znamená i s Afghánistánem. Ve stejném roce A. Davutoğlu (cit. dle Bal: 2011, 200), bývalý premiér Turecka, prohlásil, že vztah s Afghánistánem lze označit za příkladný. Sám A. Davutoğlu dokonce podnikl i několik diplomatických návštěv, ve kterých vždy zdůrazňoval výjimečné pouto, které panuje mezi Tureckem a Afghánistánem.

Zapojení Turecka v Afghánistánu je podle mnohých analytiků považováno za poměrně úspěšné. I když stále nelze mluvit o nějakém fungujícím a stabilním politickém systému v zemi. Tento úspěch lze podle některých odborníků přisoudit skutečnosti, že se Turecko neřídí mantrou většiny zemí angažovaných v Afghánistánu – to znamená bezpečnost je předpokladem politické stability a politická stabilita je předpokladem pro ekonomický rozvoj země, ale do této rovnice navíc Turecko zakomponovalo dva nové subjekty, a to zahraniční obchodní politiku a soukromý sektor. Ve výsledku tak lze konstatovat, že tímto vstřícným krokem k obnově Afghánistánu Turecko „pouze“ sleduje své vlastní obchodní zájmy (Sey, Seufert: 2016)

Největšího obchodního zájmu ze strany Turecka se těší energetika a doprava. Afghánistán, země bohatá na ropu a zemní plyn, je tak pro Turecko vhodným strategickým partnerem. Zájem je však oboustranný. Afghánistán je rovněž příjemcem velkého množství tureckého cenově dostupného zboží a současně tak jeho velkým odběratelem. Afghánistán tak představuje pro Turecko velké odbytiště pro své výrobky. Opět lze tak ve vztahu mezi dárce rozvojové pomoci – tedy Tureckem a příjemcem rozvojové pomoci – tedy Afghánistánem, spatřit ekonomicky

motivovanou rozvojovou spoluprací, tak jako tomu bylo i v minulosti, kdy Turecko zahájilo svůj první rozvojový program (Sey, Seufert: 2016)

Dalším důležitým prvkem v rozvojové spolupraci Turecka je samotná image země, která v Afghánistánu v současné době panuje. Turecko jako jediná muslimská země, která v zemi operuje v rámci NATO, se těší velké oblibě u místních obyvatel. Je to dáno mimo jiné také tím, že turecké firmy, které v zemi hojně investují, využívají ke své realizaci místní pracovní sílu. Tím, že zaměstnávají místní obyvatele, se podílejí na snižování už tak vysoké míry nezaměstnanosti¹⁰⁸. V roce 2015 Prezident TIKa při své návštěvě v Kábulu dokonce prohlásil, že jednou z priorit TIKa v Afghánistánu je zakládání malých a středních podniků v odvětví textilního průmyslu, strojírenství a zpracování potravin a obalů. Předpokládá se proto, že obchodní vazby mezi těmito zeměmi ještě porostou (Sey, Seufert: 2016). Podle dostupných informací v roce 2015 působilo v Afghánistánu celkem 127 tureckých podniků, které se podíleli na výstavbě až 608 stavebních projektů. Ačkoliv neexistuje žádná oficiální lokální databáze zobrazující afghánské investice v Turecku, podle turecké databáze firem se nachází v zemi až 200 afghánských podniků působících zde od roku 2014.¹⁰⁹ Opět se tak lze dostat k tomu, že rozvojová spolupráce vůči Afghánistánu má významný ekonomický charakter.

Turecko se v Afghánistánu angažuje, kromě již zmíněného obchodního zájmu, také z důvodu bezpečnostního. Turecko se několikrát vyjádřilo, že je pro zemi prioritní podpora regionálního řešení konfliktu v zemi. Například v roce 2011 země zahájila tzv. Istanburský proces neboli

¹⁰⁷ Míra nezaměstnanosti v roce 2015 činila 22,6 %. MZV (nedatované) *Afghánistán* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/afghanistan/. 15. 7. 2016).

¹⁰⁹ MFA (nedatované): *Turkey-Afghanistan Economic and Trade Relations* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-afghanistan.en.mfa. 10. 7. 2016).

nutné řešení konfliktů v bezprostřední blízkosti Turecka. Bývalý premiér Turecka A. Davutoğlu (cit. dle Cihan: 2013) prohlásil, že Istanbulský proces zde představuje společnou odezvu regionu na řešení problému – to znamená Afghánistán, jež je jeho integrální součástí. Jedině společnou spoluprací celého regionu lze čelit problémům, které region sužuje. Současně je však nutné dodat, že i přes bezpečnostní motivaci turecké rozvojové spolupráce je zde stále zdůrazňován význam hospodářského rozvoje regionu. Úspěšně bojovat proti terorismu lze pouze posílením obchodních investic, zlepšením regionální infrastruktury a zvýšením vzdělanosti obyvatel.

Jako příklad zapojení Turecka v zabezpečení země lze uvést, že Turecko převzalo zodpovědnost v provinciích Kábul a Wardak. Turecko také založilo v zemi několik vojenských škol a podílí se na výcviku svých afghánských kolegů v oblasti zabezpečení země. Turecko mimo zmíněného provádí také řadu projektů v oblasti zdravotnictví a školství. K tomuto účelu pak slouží Turecká agentura pro spolupráci a rozvoj, která v Afghánistánu operuje již více jak deset let (Sey, Seufert: 2016).

5. 1. 1 TIKÁ v Afghánistánu

TIKA figuruje v Afghánistánu v určité míře již od samého počátku její existence tj. od roku 1992. Většího pozornosti se Afghánistánu dostalo však až v roce 2002 po pádu Tálibánu a nástupu AKP k moci. Následně poté došlo ke zřízení koordinačních kanceláří, které mají na starosti rozvojovou agendu v zemi, včetně komunikace s Tureckem. Tyto kanceláře se pak nacházejí celkem ve třech regionech a to konkrétně

v Kábulu, Wardaku a Mezari-i Sharif. Kancelář v Kábulu byla zřízena v roce 2005. Kanceláře ve Wardaku a Mezari-i Sharif v roce 2007.¹¹⁰

Podle dostupných informací TIKa za posledních deset let v Afghánistánu zrealizovala řadu projektů.¹¹¹ V letech 2005–2014 se jednalo celkem o 806 projektů a jiných rozvojových aktivit. TIKa má v zemi hned několik priorit, ale nejvíce se zaměřuje na sektor školství a zdravotnictví. Odhaduje se, že míra gramotnosti v Afghánistánu dosahuje pouze 36 %. V zemi tak bylo zrealizováno celkem 240 vzdělávacích projektů – jednalo se například o 25 vzdělávacích zařízení¹¹² jen v letech 2006–2007, a 214 projektů v sektoru zdravotnictví – jednalo se například o 3 nemocnice jen v letech 2006–2007.¹¹³ TIKa tak zajistila více jak 1 milionu obyvatel přístup ke zdravotní péči (Kulaklikaya: 2008). Současně bylo poskytnuto vzdělání více jak 200 tisícům dětí a bylo zajištěno školení prostřednictvím nejrůznějších vzdělávacích programů pro řadu učitelů z celé země.¹¹⁴

Dále se jednalo o projekty spojené s dodávkou vody a to v celkové výši 135 projektů. V neposlední řadě TIKa zrealizovala také projekty spojené s dopravou a zemědělstvím.¹¹⁵

¹¹⁰ MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 10. 7. 2016).

¹¹¹ Příloha 7

¹¹² Například Kodlaman Primary School v Imam Sahib distrikt, Hasantal Primary School v Baglani Jadid distrikt, Novabab Secondary School v Ghazni distrikt. TIKa (nedatované): *Afghanistan* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/afghanistan_en.pdf. 10. 7. 2016).

¹¹³ TIKa (nedatované): *Afghanistan* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/afghanistan_en.pdf. 10. 7. 2016).

¹¹⁴ TIKa (nedatované): *TIKA Projects in education give hope to Afghanistan's future* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/tika_projects_in_education_give_hope_to_afghanistan's_future-19311. 15. 7. 2016).

¹¹⁵ TIKa (nedatované): *What did TIKa in 10 years in Afghanistan* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/what_tika_did_in_afghanistan_in_10_years-15837. 10. 7. 2016).

TIKA v letech 2005 až 2009 v Afghánistánu zrealizovala rozvojové projekty v hodnotě více jak 500 milionů amerických dolarů.¹¹⁶ Jen v roce 2010 se již jednalo o 107 milionů amerických dolarů. V roce 2011 se částka dokonce dostala na hranici 130 milionů amerických dolarů (Kardaş: 2013 [2]). Kromě toho Turecko v roce 2012 na mezinárodní konferenci v Tokiu přislíbilo Afghánistánu dalších 150 milionů dolarů, které by měly být čerpány mezi lety 2015–2017. Tento závazek byl navíc opět potvrzen na obdobné konferenci v Londýně v roce 2014.¹¹⁷

Úspěch TIKa v Afghánistánu podle Erdoğan (cit. dle Aydoğan: 2016) spočívá ve skutečnosti, že podpora vychází z tradic islámu. Dále nárůst prostředků, který je do budoucna přislíben opět spočívá ve faktu, že Turecko primárně cílí na země s nimiž má společnou rodovou historii, jak sám koneckonců Erdoğan (cit. dle Aydoğan: 2016). prohlásil. Turecká pomoc by měla směřovat všude tam, kde turečtí předkové cestovali a taktéž podali pomocnou ruku, odkazuje tak na Osmanskou tradici a na v minulosti úzkou spolupráci s Afghánistánem. Na základě výše zmíněných statistik tak lze říci, že TIKa se významným způsobem podílí na rekonstrukci Afghánistánu, a to prostřednictvím svých rozvojových aktivit.

5. 1. 2 Turecká zahraniční politika vůči Afghánistánu

Turecko si velice zakládá na tom, aby v Afghánistánu nedocházelo k větší vojenské konfrontaci a tím se nenarušily v současné době tak dobré oboustranné vztahy. Země se proto stále častěji uchyluje k prosazování *měkké moci* ve své zahraniční politice. Turecko se hlavně

¹¹⁶ MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 10. 7. 2016).

¹¹⁷ MFA (nedatované): *Turkey-Afghanistan Economic and Trade Relations* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-afghanistan.en.mfa. 10. 7. 2016).

snaží v Afghánistánu o zajištění bezpečnosti a celkově o obnovu a rozvoj společnosti. Turecká vláda pod vedením prezidenta R. T. Erdoğan se výrazně zaměřuje také na podporu ekonomických odvětví působících v Afghánistánu.

Praktickým projevem současné politiky a vůbec vztahu Turecka v této oblasti je například rok 2007, kdy Turecko zahájilo tzv. trojstranný summit. Na tento summit byl přizván kromě Afghánistánu také Pákistán. Turecko zde figurovalo jako mírový prostředník a podílelo se tak na obnově bilaterálních vztahů mezi těmito zeměmi. Cílem summitu tak bylo posílení vzájemné spolupráce, respektování územní celistvosti a zákazu zásahu do vnitřních záležitostí. Tento třístranný summit představoval platformu, kde Pákistán a Afghánistán mohl řešit své problémy a současně budovat vzájemnou důvěru, pokrok a prosperitu.¹¹⁸ Turecko pokračovalo ve svých aktivitách v regionu i v dalších několika letech. Například v roce 2009 zinscenovalo regionální summit věnovaný nejen otázkám Afghánistánu, ale i jeho sousedům, a to v Istanbulu. O rok později v roce 2010 hostilo *Istanbulský summit o přátelství a spolupráci v srdci Asie* (Bal: 2011, 203). Turecko se také podílelo na organizaci sérií 3 konferencí – „*Mír a stabilita v Afghánistánu, Jak mohou sousedi přispět?*“ v roce 2012. Konference měly za cíl zajistit větší spolupráci v rámci regionu a koordinaci rozvojových aktivit v Afghánistánu.¹¹⁹ V neposlední řadě je nutné poznamenat, že se Turecko mimo zmíněné aktivity v regionu také podílelo a iniciovalo řadu dalších konferencí, společných projektů a platforem v regionu. Tyto aktivity lze považovat za další projev

¹¹⁸ Turkey Agenda (2015): *Turkey's role in Afghanistan* (dostupné na: <http://www.turkeyagenda.com/turkeys-and-pakistans-role-in-afghanistan-2679.html>. 10. 7. 2016).

¹¹⁹ DPG (nedatované): *Conferences* (dostupné na: <http://www.delhipolicygroup.com/page/conferences.html>. 11. 7. 2016).

neosmanistické koncepce, která zdůrazňuje aktivní diplomacii v regionu (Bal: 2011, 203).

Lze konstatovat, že Turecko má hluboké kulturní a historické vazby na Afghánistán. Jeho hlavním zájmem je vytvořit stabilní Afghánistán, takový, který je schopný vyvíjet své vlastní obchodní aktivity a současně neohrožovat okolní státy v regionu. Turecko tak v případě Afghánistánu hraje aktivní roli v jeho stabilizaci, rekonstrukci afghánské státnosti a společnosti. Jeho přístup k této zemi tak lze považovat za příklad *politiky nulových problémů se sousedy* – to znamená takové politiky, která zdůrazňuje spolupráci v regionu a vzájemné porozumění. Tuto skutečnost dokládá i neochota Turecka k větší spolupráci se Západem a naopak ražení své vlastní cesty, jak zemi opět stabilizovat a rozvíjet. A především pak zajistit takovou spolupráci, která primárně vychází z regionu. Tureckou zahraniční politiku tak lze považovat za proaktivní a progresivní při řešení krizových situací v regionu. Tato aktivita je pak patrná i na příkladu Afghánistánu. Bývalý premiér Turecka A. Davutoğlu (cit. dle Bal: 2011, 204) dokonce několikrát prohlásil, že Turecko by se mělo stát lídrem celého procesu obnovy země. V závěru tak lze konstatovat, že zahraniční politika Turecka i rozvojové aktivity, které jsou prováděny v Afghánistánu, se nesou v duchu současné koncepce neosmanismu.

5. 2 Turecko v Palestině

Stát Palestina byl vyhlášen v roce 1988 v exilu v Alžírsku. V současné době zahrnuje území Západního břehu Jordánu, pásma Gazy a Jeruzaléma.¹²⁰ Ačkoliv je stále autonomní součástí Izraele, v roce 2012

¹²⁰ MZV (nedatované): *Palestina* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/palestina/. 15. 7. 2016).

získala Palestina status pozorovatelského státu OSN.¹²¹ Palestina je vzdálená od Turecka 781 km¹²² a obě země, ačkoliv nesdílí společné hranice, pojí stejná minulost, tj. obě země byly součástí Osmanské říše (Shaw: nedatované).

Vztahy mezi Tureckem a Palestinou, zvláště po nástupu Erdoğan k moci, lze označit za přátelské a podporující se. Opět zde hraje velkou roli po staletí sdílená společná historie a úzké kulturní a společenské vazby. Jako příklad lze uvést, že v roce 2012 ve svém projevu Erdoğan (cit. dle Mujani: 2015) prohlásil, že pro Turecko jsou prioritní turecko-arabské vztahy. Podle něho je proto nezbytné, aby Turecko pomáhalo Palestině. Zájem ze strany Turecka o Palestinu tak není dle Erdoğan (cit. dle Mujani: 2015) motivován pouze kulturními, historickými a náboženskými specifiky, která panují mezi zeměmi, ale angažmá Turecka v oblasti je také motivováno humánními důvody.

Určitou zásadní roli zde hraje i skutečnost, že v Palestině žije podle dostupných statistik 98 % muslimů. Převažujícím náboženstvím, stejně tak jako v Turecku, je tedy islám. Turecká podpora Palestiny tak má dlouhou tradici. Jako příklad z nedávné historie lze uvést, že Turecko bylo jednou z prvních zemí, která v roce 1988 Palestinu jako stát uznala (Mujani: 2015).

Na základě dostupných informací lze konstatovat, že Turecko je aktivním a významným hráčem v otázce Palestiny. Opět, jako v případě Afghánistánu, zde velkou roli hrají obchodní vazby. V roce 2004 dokonce mezi oběma státy vznikla zóna volného obchodu. Turecko je totiž

¹²¹ Idnes (2012): *Palestina se stala pozorovatelským státem OSN. Navzdory odporu USA i ČR* (dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/cesi-nepodpori-zvyseni-palestinskeho-statusu-v-osn-f9p-/zahranicni.aspx?c=A121129_175321_zahranicni_paw. 15. 7. 2016).

¹²² DistanceFromTo (nedatované): *Distance from Palestine to Turkey* (dostupné na: <http://www.distancefromto.net/distance-from/Palestine/to/Turkey>. 15. 7. 2016).

přesvědčeno o tom, že mírový proces v oblasti může být úspěšný pouze tehdy, pokud je doplněn o ekonomický rozměr.¹²³ Jako příklad lze uvést, že Turecko je odhodláno vybudovat průmyslový komplex v Palestině v hodnotě více jak 100 milionů amerických dolarů, který by mohl v budoucnu zaměstnat více jak 6 tisíc Palestinců. Právě snížení nezaměstnanosti je podle Turecka klíčem k udržení stability v oblasti. V neposlední řadě jsou právě obchodní vazby významnou proměnou v zahraniční politice vůči Palestině a tedy i motivací turecké rozvojové spolupráce (Aras: 2009).

Současně je nutné poznamenat, že Turecko se významně angažuje také v zajištění bezpečnosti země. Zabezpečení Palestiny je podle Turecka nejlépe dosahováno prostřednictvím socio-ekonomického rozvoje země. K tomuto účelu pak slouží Turecká agentura pro spolupráci a rozvoj, která v Palestině již od roku 2005 funguje. Jedině bezpečná Palestina může zajistit prosperující prostřední v regionu. A s touto rétorikou pracují i tvůrci zahraničně-politické koncepce země. Jako příklad lze uvést probíhající školení palestinských kolegů v oblasti zabezpečení země (Mujani: 2015).

5. 2. 1 TIKa v Palestině¹²⁴

Také v Palestině jsou rozvojové aktivity a komunikace s Tureckem spravovány prostřednictvím koordinačních kanceláří. Ty se nacházejí celkem ve dvou oblastech a to konkrétně v Jeruzalémě a v oblasti Gazy.

¹²³ MFA (nedatované): *Turkey's Political Relations with the State of Palestine* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-the-palestinian-national-authority.en.mfa. 15. 7. 2016).

¹²⁴ Příloha 8

Koordinační kanceláře byly zřízeny v roce 2005.¹²⁵ O jisté formě spolupráce lze však mluvit již od roku 2003, kdy byl spuštěn tzv. komplexní sociální a ekonomický akční plán pro Palestinu.¹²⁶

Prioritou turecké rozvojové pomoci, i v případě Palestiny, zůstává sektor školství a zdravotnictví. Od roku 2005, tedy od doby, kdy došlo prostřednictvím koordinačních kanceláří k hlubšímu navázání rozvojové spolupráce, bylo zřízeno celkem 52 vzdělávacích a 46 zdravotnických zařízení.¹²⁷ Byla to právě TIKa, která v roce 2010 jako vůbec první zřídila nemocnici v oblasti Západního břehu Jordánu. Součástí tohoto projektu bylo také kompletní vyškolení palestinských lékařů v Turecku. TIKa tím zajistila zdravotnickou péči pro více jak 170 tisíc lidí.¹²⁸ Do současnosti se tak Turecká agentura pro spolupráci a rozvoj podílela na výstavbě více jak 32 nemocnic. TIKa se navíc také zavázala k tomu, že každý rok postaví v Palestině jeden vzdělávací institut.¹²⁹ Od roku 2004 došlo také k zahájení speciálního vzdělávacího institutu, v rámci kterého řada palestinských diplomatů má příležitost k dalšímu profesnímu vzdělávání.¹³⁰

¹²⁵ Hurriyet (2012): *Turkey aids Palestine by giving \$118 million* (dostupné na: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-aids-palestine-by-giving-118-million.aspx?pageID=238&nID=21205&NewsCatID=344>. 15. 7. 2016).

¹²⁶ MFA (nedatované): *Turkey's Political Relations with the State of Palestine* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-the-palestinian-national-authority.en.mfa. 15. 7. 2016).

¹²⁷ TIKa (nedatované): *Envoy Praises Turkey's Help In Palestine Development* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/envoy_praises_turkey_s_help_in_palestine_development-22837. 15. 7. 2016).

¹²⁸ World Bulletin (2010): *Turkey's TIKa to construct first hospital in West Bank* (dostupné na: <http://www.worldbulletin.net/haber/61957/turkeys-tika-to-construct-first-hospital-in-west-bank>. 15. 7. 2016).

¹²⁹ TIKa (nedatované): *Filistin* (dostupné na: <http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/filistin.pdf>. 15. 7. 2016).

¹³⁰ MFA (nedatované): *Turkey's Political Relations with the State of Palestine* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-the-palestinian-national-authority.en.mfa. 15. 7. 2016).

TIKA v Palestině již za více jak 10 let zrealizovala celkem 349 rozvojových projektů a to v hodnotě 400 milionů amerických dolarů. Konkrétně se jednalo o 173 projektů v oblasti Západního břehu Jordánu, 113 projektů v oblasti Gazy a 63 projektů v Jeruzalémě. Kromě školství a zdravotnictví se TIKA věnuje také jiným oblastem lidského života. Investuje v oblasti infrastruktury, zemědělství – jedná se zejména o podporu a vytváření nových olivových plantáží, a hlavně pak o zajištění dodávek vody obyvatelům země.¹³¹ Turecko mimo jiné také Palestině zajišťuje technickou podporu.

Podle TIKA se i do budoucna předpokládá navýšení objemu turecké ODA. Odhaduje se, že by Palestina měla obdržet jen pro léta 2015–2017 34, 7 milionů dolarů. Navíc v březnu v roce 2016 byl schválen projekt – výstavba více jak 350 bytových jednotek v pásnu Gazy. Podle dostupných informací pouze tento projekt by dosahoval výše 13 milionů amerických dolarů.¹³² V neposlední řadě v roce 2014 Turecko přislíbilo částku 200 milionů amerických dolarů na konferenci v Káhiře věnující se otázce Palestiny. Tato finanční dotace by pak měla směřovat na pomoc Palestině, respektive na rekonstrukci pásma Gazy. Tento finanční příspěvek by tak měl pokrýt projekty v letech 2014–2017.¹³³

TIKA se vyjadřuje o rozvojové spolupráci s Palestinou jako o pokračování spolupráce z dob osmanské říše. Vzájemná spolupráce, tak pouze posiluje společný kulturní a historický odkaz. Opět zde lze mluvit o odkazování na osmanskou tradici, tedy jednoho z principů

¹³¹ TIKA (nedatované): *Envoy Praises Turkey's Help In Palestine Development* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/envoy_praises_turkey_s_help_in_palestine_development-22837. 15. 7. 2016).

¹³² TIKA (nedatované): *Envoy Praises Turkey's Help In Palestine Development* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/envoy_praises_turkey_s_help_in_palestine_development-22837. 15. 7. 2016).

¹³³ MFA (nedatované): *Economic and Commercial Relations with Palestine* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/filistin_in-ekonomisi.en.mfa. 15. 7. 2016).

neosmanistické koncepce turecké zahraniční politiky. Praktickým projevem je zde množství kurzů osmanské historie a tureckého jazyka v Palestině, čímž se tak ještě více upevňuje pouto mezi těmito zeměmi.¹³⁴ Samotný Erdoğan¹³⁵ pak uvedl, že cílem Turecka je ochraňovat Palestinu a Jeruzalém – duchovní místa pro více jak 2 miliardy muslimů. Pouze mír v této oblasti zajistí mír v regionu. Existence a rozvoj Palestiny a Palestinců jsou a budou zárukou míru pro všechny země v regionu. V neposlední řadě poznamenal, že právě Turecko je tou zemí, která je „lékem“ pro klid a mír v této oblasti.¹³⁶

5. 2. 2 Turecká zahraniční politika vůči Palestině

Zvolením Erdoğanova do úřadu prezidenta a jmenováním Davutoğlu ministrem zahraničních věcí Turecko zesílilo svoji roli aktivního hráče v regionu Blízkého východu. K dalšímu zintenzivnění došlo následkem událostí, které se odehrály po vypuknutí arabského jara. Konkrétně pád režimu prezidenta Mubáraka v Egyptě, jenž do té doby zastával poměrně významné postavení v regionu. Turecko se tak stalo klíčovým aktérem v řešení regionálního dilematu – izraelsko-palestinského konfliktu.

V posledních několika málo letech jsou konzervativní nálady v turecké společnosti patrnější než v minulosti. To se odráží nejen na prioritách Turecka, ale i náladách uvnitř společnosti. Palestinský boj se tak stal důležitou součástí všedních životů Turků a nese vysoký stupeň

¹³⁴ Daily Sabah (2015): *Turkish NGO continues its educational efforts on Palestine* (dostupné na: <http://www.dailysabah.com/life/2015/05/27/turkish-ngo-continues-its-educational-efforts-on-palestine>. 15. 7. 2016).

¹³⁵ Cit. dle TİKA (nedatované): *TİKA opens a school in Palestine every year* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/tika_opens_a_school_in_palestine_every_year-19120. 10. 7. 2016).

¹³⁶ TİKA (nedatované): *TİKA opens a school in Palestine every year* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/tika_opens_a_school_in_palestine_every_year-19120. 10. 7. 2016).

společenského zájmu (Tunay: 2013). Výzkum z roku 2000 ukázal, že 71 % Turků má zájem na palestinských záležitostech. Dále pak více jak 60 % společnosti vyžaduje aktivnější roli v palestinské otázce. Prezident Erdoğan (cit. dle Aras: 2009) se rovněž vyjádřil k dané problematice, když prohlásil, že přístup Státu Izrael vůči Palestině lze označit za státní teror. V roce 2004 pak tento výrok potvrdilo v dalším výzkumu více jak 82 % obyvatel Turecka.

Zapojení Turecka v palestinské otázce – to znamená vytvoření palestinské samosprávy, lze považovat za součást politiky neoosmanismu, kterou bývalý premiér A. Davutoğlu popsal ve své doktríně Strategické hloubky (Amer: 2012). Palestinskou otázku lze vnímat také jako součást širší mírové vize Turecka, kterou, jak dokládám výše, obhajuje i široká veřejnost. Palestinská otázka tak zaujímá ústřední místo v turecké zahraniční politice. Jádrem palestinské otázky pro většinu Turků je především pak status Jeruzaléma – kdo bude ovládat posvátná místa ve svatém městě. Tuto otázku tak lze již dlouhou dobu považovat za citlivou součást zahraniční politiky Turecka (Aras: 2009).

Jako příklad praktického projevu turecké zahraniční politiky vůči Palestině lze uvést zřízení speciálního Fóra v Ankaře v roce 2005. Jednalo se o fórum pro hospodářskou spolupráci mezi Palestinou, Tureckem a Izraelem. Hlavním cílem této komunikační platformy byla především větší spolupráce a hlavně pak vzájemná důvěra mezi jednotlivými stranami. Následně v roce 2009 Turecko také zasedalo na mimořádném zasedání ministrů zahraničních věcí, jehož výsledkem bylo odsouzení izraelské invaze v pásnu Gazy. Erdoğan (cit. dle Aras: 2009). na zasedání důrazně vyzval mezinárodní společenství k řešení otázky v pásnu Gazy. V roce 2011 Turecko také podpořilo Palestinu ve snaze získat členství

v UNESCO.¹³⁷ V neposlední řadě Turecko podnítilo i řadu diplomatických návštěv na různých úrovních. Od roku 2009 Erdoğan a stejně tak i bývalý premiér Davutoğlu podnikli několik oficiálních návštěv Palestiny, během kterých vždy vyjádřili svoji podporu palestinskému lidu (Aras: 2009).

¹³⁷ MFA (nedatované): *Turkey's Political Relations with the State of Palestine* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-the-palestinian-national-authority.en.mfa. 15. 7. 2016).

ZÁVĚR

Podle některých autorů¹³⁸ vzestup nových donorů souvisí s pozoruhodným hospodářským růstem, s rozšiřováním obchodních aktivit a vzrůstajícími politickými ambicemi. Pokud vezmu v potaz uvedené charakteristiky, lze Turecko označit za nového donora. Důvodů je hned několik. Za prvé Turecko je zemí, která dlouhodobě vykazuje značný hospodářský růst. Její ekonomika je považována za jednu z nejsilnějších na Blízkém východě. Navíc samotné OECD předpokládá, že v letech 2012–2017 se turecká ekonomika bude i nadále těšit růstu, a to až o 5,2 % ročně.¹³⁹ Za druhé Turecko je zemí, která ve vztahu k ostatním státům regionu prosazuje aktivní ekonomickou diplomacii. Jinými slovy, pro Turecko je ekonomická vzájemná závislost nejvhodnějším nástrojem k dosažení míru. Jako příklad lze uvést zónu volného obchodu s Palestinou, která byla vytvořena v roce 2004.¹⁴⁰ Za třetí, Turecko, a to zejména od roku 2002 a nástupu AKP k moci, hraje aktivní roli v regionu. Prezident Erdoğan i bývalý premiér Davutoğlu byli velice aktivní v iniciování nejrůznějších komunikačních platforem, mezinárodních konferencí a diplomatických návštěv na všech možných úrovních. Lze tedy konstatovat, že Turecko má vzrůstající politické ambice (Onar: 2009).

Ve své práci jsem analyzovala tureckou rozvojovou spolupráci jako nástroj zahraniční politiky, a to konkrétně na dvou zvolených případech –

¹³⁸ Chun, H., M., Munyi, E., N., Lee, H. (2009): South Korea as an emerging donor: Challenges and ganges on its entering OECD/DAC. *Journal of international development*, Vol. 22, No. 6.

¹³⁹ OECD (nedatované): *International Development Statistics (IDS) online databases* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/idsonline.htm>. 20. 4. 2016).

¹⁴⁰ MFA (nedatované): *Turkey's Political Relations with the State of Palestine* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-the-palestinian-national-authority.en.mfa. 15. 7. 2016).

Afghánistánu a Palestině. Zajímal mě především vztah mezi Tureckou agenturou pro spolupráci a rozvoj a zkoumaným státem. Zkoumala jsem rozvojové priority TIKA, jaké výše objem ODA v daných zemích dosahuje a kdy se vůbec samotná TIKA v zemi etablovala. Současně jsem sledovala vztah mezi objemem turecké ODA a zahraničně-politickými prioritami země. Zajímalo mě, jestli existují nějaké souvislosti mezi výší turecké podpory a orientací turecké zahraniční politiky.

Ve své analýze jsem se opírala celkem o dvě výzkumné otázky. Za první, zdali souvisí navyšování objemu a orientace rozvojové spolupráce se zahraničně-politickými prioritami země, a za druhé, zdali reflektuje orientace turecké ODA koncepci neosmanismu.

Základem současné turecké zahraniční politiky je koncept neosmanismu, tedy ideologie, která prosazuje aktivní spolupráci Turecka s islámskými blízkovýchodními zeměmi (Murinson: 2009, 946–947). Tato koncepce je v současné době, hlavně pak po arabském jaru, patrná také v orientaci turecké rozvojové spolupráce. Za prioritní oblast směřování turecké ODA je dle dostupných statistik považován region Blízkého východu.¹⁴¹ Lze tedy konstatovat, že orientace turecké ODA koresponduje se zahraničně-politickými prioritami země.

Afghánistán i Palestina jsou státy muslimské. Kromě islámu je však pojí s Tureckem také kulturní a historické vazby. Právě společné hodnoty jsou důležitým pojítkem v turecko-afghánských a turecko-palestinských zahraničně-politických vztazích. Obě země jsou pro tureckou zahraniční politiku významné, a to hned z několika důvodů. Jedná se o země, které se dlouhodobě potýkají s politickou nestabilitou. Právě zajištění bezpečnosti

¹⁴¹ TIKA (nedatované): *Regional distribution of development aids* (dostupné na: <http://www.tika.gov.tr/en>. 18. 7. 2016).

ve zmíněných zemích je jedním z důvodů, proč jsou Afghánistán a Palestina dlouhodobě v hledáčku tureckých tvůrců zahraničně-politických priorit. Jedině bezpečné okolí dle neosmanismu zajistí bezpečné Turecko. V neposlední řadě určitou roli hraje také regionální a mezinárodní prestiž. Dalším uvedeným důvodem je obchod. Jak Afghánistán, tak Palestina představují pro Turecko dalšího obchodního partnera.

Jak jsem výše uvedla, bezpečnost, obchodní vazby, ale i kulturní, historická a náboženská vzájemná specifika jsou důvody, které ovlivňují priority turecké zahraniční politiky a lze je označit za shodné. Stejně jako v případě zahraniční politiky korespondují s principy, jež vycházejí z neosmanismu. Právě Afghánistán i Palestina jsou země, které jsou dlouhodobě největšími příjemci rozvojové podpory z Turecka. Od roku 2005, tedy od doby, kdy byly v obou zemích zřízeny koordinační kanceláře, bylo v Afghánistánu zrealizováno celkem 806 rozvojových projektů ve výši 500 milionů amerických dolarů¹⁴². V Palestině se jednalo o 349 rozvojových projektů ve výši 400 milionů amerických dolarů¹⁴³. V samotném závěru lze říci, že TIKa lze tak považovat za významného zprostředkovatele turecké zahraniční politiky, a to zejména se zeměmi, s nimiž sdílí společné hodnoty.

¹⁴² TIKa (nedatované): *What did TIKa do in 10 years in Afghanistan* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/what_tika_did_in_afghanistan_in_10_years-15837. 15. 7. 2016).

¹⁴³ TIKa (nedatované): *Palestine developing with TIKa help* (dostupné na: <http://www.tika.gov.tr/en>. 15. 7. 2016).

SEZNAM ZDROJŮ

Literatura:

Adamčíková, Rabitsch J. (2015): *Antropologie rozvoje*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Alonso, A., J., Glennie, J. (2015): *What is development cooperation* (dostupné na: http://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf15/2016_dcf_policy_brief_no.1.pdf. 29. 1. 2016).

Amer, A., A. (2012): *Erdogan Wins Palestinian Hearts and Minds* (dostupné na: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/03/palestine-turkish-support.html>. 15. 7. 2016).

Anderson, M. (2014): *Foreign aid close to record peak after donors spend \$135bn in 2014* (dostupné na: <http://www.theguardian.com/global-development/2015/apr/08/foreign-aid-spending-2014-least-developed-countries>. 5. 3. 2016).

Aras, B. (2009): *Turkey and the Palestinian Question* (dostupné na: http://setadc.org/wp-content/uploads/2015/05/SETA_Policy_Brief_No_27_Palestinian_Question_Bulent_Aras.pdf. 15.7. 2016).

Aydogan, M. (2016): *TİKA extends Turkey's global clout through development, charity* (dostupné na: <http://www.dailysabah.com/nation/2016/03/17/tika-extends-turkeys-global-clout-through-development-charity>. 15. 7. 2016).

Bal, I. (2011): Afghanistan. *USAK Yearbook of International Politics and Law*, Vol. 4, No. 2.

Bilgesam, W. (nedatované): *Turkey Shoulders Afghanistan* (dostupné na: http://www.academia.edu/3177945/Turkey_Shoulders_Afghanistan. 15. 7. 2016).

Cihan (2013): *Istanbul Process countries offer support to Afghanistan at critical stage* (dostupné na: <https://www.cihan.com.tr/en/istanbul-process-countries-offer-support-to-afghanistan-at-critical-stage-1018626.htm>. 11. 7. 2016).

Civan, A. a kol. (nedatované): The Effect of New Turkish Foreign Policy on International Trade. *Insight Turkey*, Vol. 15, No. 3.

Daloglu, T (2013): *Turkey Pulse* (dostupné na: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/05/turkey-foreign-aid-central-asia.html>. 10. 7. 2016).

Dağcı, G., Diyarbakırlıoğlu, K. (2013): Turkish Foreign Policy during Adnan Menderes Period. *Turkish Journal of International Relations*, Vol. 13, No. 1.

Davutoğlu, A. (2012): *Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring* (dostupné na: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/04/vision_paper_TFP2.pdf. 20. 3. 2016).

Dušková L. a kol. (2011): *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Eraslan, C. (nedatované): *Understanding of Atatürk's Foreign Policy, Peace at Home, Peace in the World* (dostupné na: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-49/understanding-of-aturks-foreign-policy-peace-at-home-peace-in-the-world-and-accession-of-hatay-to-turkey>. 20. 4. 2016).

Farrington, J. (2001): *Sector Wide Approaches* (dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3159.pdf>. 20. 3. 2016).

Grimm, S. a kol. (2004): *European Development Cooperation to 2020: Challenges by New Actors in International Development* (dostupné na: http://www.edc2020.eu/fileadmin/Textdateien/EDC2020_WP4_Webversion.pdf. 5. 3. 2016).

Grigoriadis, I., N. (2010): *Matching Ambitions with Realities: Turkish Foreign Policy in the Middle East* (dostupné na: http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/en/2010/12/%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F-%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3-14_2010_-%CE%93-%CE%93%CF%81%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%AC%CE%B4%CE%B7%CF%821.pdf. 18. 3. 2016).

Hagedoorn, P., Beets, G. (2011): *New donor countries* (dostupné na: http://resourceflows.org/sites/default/files/RF%20Report%20New%20donor%20countries%20_Oct2011_.pdf 5. 3. 2016).

Harvey, P. a kol. (2010): *Foodaid and food assistance in emergency and transitional contexts* (dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/6036.pdf>. 5. 2. 2016).

Hausmann, J., Lundsgaarde, E. (2015): *Turkey's Role in Development Cooperation* (dostupné na: http://ssc.undp.org/content/dam/ssc/documents/news/2015/UNUCPR_TurkeysRoleinDevelopment_HausmannLundsgaarde_.pdf. 15. 3. 2016).

Hinds, R. (2015): *Relationship between humanitarian and development aid* (dostupné na: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/HDQ1185.pdf>. 25. 2. 2016).

Hoch, T. (2011): *Možnosti rozvoje de facto států prostřednictvím humanitární pomoci, rozvojové spolupráce a aktivit organizací občanské společnosti* (dostupné na: http://www.academia.edu/9283227/Mo%C5%BEnosti_rozvoje_de_facto_st%C3%A1t%C5%AF_prost%C5%99ednictv%C3%ADm_humanit%C3%A1rn%C3%AD_pomoci_rozvojov%C3%A9_spolupr%C3%A1ce_a_aktivit_organizac%C3%AD_ob%C4%8Dansk%C3%A9_spole%C4%8Dnosti_p%C5%99%C3%ADpadov%C3%A1_studie_Abch%C3%A1zie. 20. 4. 2016).

Chandy, L. (2012): *New in Town: A Look at the Role of Emerging Donors in an Evolving Aid System* (dostupné na: <http://www.brookings.edu/research/articles/2012/04/emerging-donors-chandy>. 5. 3. 2016).

Chun, H., M., Munyi, E., N., Lee, H. (2009): South Korea as an emerging donor: Challenges and ganges on its entering OECD/DAC. *Journal of international development*, Vol. 22, No. 6.

Kardaş, S. (2010): *Turkey: Redrawing the Middle East Map Or Building Sandcastles?* (dostupné na: http://88.255.97.25/reserve/resfall14_15/Intl385_SYilmaz/week11.pdf. 25. 3. 2016).

Kardaş, S. (2013) (1): *Turkey's Development Assistance Policy: How to Make Sense of the New Guy on the Block* (dostupné na: <http://www.gmfus.org/publications/turkey%E2%80%99s-development-assistance-policy-how-make-sense-new-guy-block>. 20. 4. 2016).

Kardaş, S. (2013 (2): *Turkey's Regional Approach in Afghanistan: A Civilian Power in Action* (dostupné na: http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2013/04/SAM_paper_ing_06_int.pdf. 10. 7. 2016).

Kenny, Ch. (2006): *What is Effective Aid? How Would Donors Allocate It?* Washington DC: The World Bank.

Keeley, B. (2012): *Shifting development goals and motivations* (dostupné na: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/0111101ec005.pdf?expires=1460819101&id=id&accname=guest&checksum=8F685CE80E9E57B92F73D9F9FEF08481>).

Khalilzad, Z. a kol. (2000): *The Future of Turkish-Western Relations Toward a Strategic Plan* (dostupné na: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2011/MR1241.pdf. 25. 3. 2014).

Kirişci, K. (nedatované): *The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state* (dostupné na: http://www.esiweb.org/pdf/news_id_412_5%20-%20Article%20Kemal%20Kirisci.pdf. 20. 3. 2016).

King, K. (2013): *China's Aid and Soft Power in Africa*. Edinburg: Boydell & Brewer.

Kösebalaban, H. (2012): *Turkish foreign policy: Islam, Nationalism, and Globalization*. New York: Press LLC.

Králová, D. a spol. (2007): *Rozvojová spolupráce a humanitární pomoc* (dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/184_studentska-skripta.pdf. 20. 4. 2016).

Kragelund, P (2010): *The Potential Role of Non Traditional Donors' Aid in Africa* (dostupné na: <http://www.ictsd.org/downloads/2011/03/the-potential-role-of-non-traditional-donorse28099-aid-in-africa.pdf>. 10. 7. 2016).

Kulaklikaya, M. (2008): *An Emerging Donor in the Mediterranean Basin: Turkey* (dostupné na: <http://www.iemed.org/anuari/2008/aarticles/EN263.pdf>. 15. 7. 2016).

Kulaklikaya, M., Nurdun, R. (2010): *Turkey as a New Player in Development Cooperation* (dostupné na: http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_12_no_4_2010_kulaklikaya.pdf. 8. 3. 2016).

Laciner, S. (2009) (1): *Turgut Özal Period in Turkish Foreign Policy: Özalism* (dostupné na: <http://www.turkishweekly.net/2009/03/09/article/turgut-ozal-period-in-turkish-foreign-policy-ozalism/>. 20. 3. 2016).

Laciner, S. (2009) (2): *Period in Turkish Foreign policy: Özalism* (dostupné na: http://www.usak.org.tr/images_upload/files/makale9_2009.pdf. 20. 3. 2016).

Lebeda, L., Lukáš, I. a kol. (2009): *Rozvojová pomoc nestačí: alternativní přístupy k chudobě a bezmoci ve světě*. Praha: Glopolis.

Lepeska, D. (2014): *Turkey's rise from aid recipient to mega-donor* (dostupné na: <http://america.aljazeera.com/opinions/2014/4/turkey-internationalaidafricasomaliamiddleeasterdorgan.html>. 15. 3. 2016).

Lenore, G., M. a spol. (2011): Making Sense of Turkish Foreign Policy in the Middle East under AKP. *Turkish Studies*, Vol. 12, No. 4, pp. 569-587.

Manning, R. (2006): Will Emerging Donors Change the Face of International Co-operation? *Development Policy Review*, Vol. (neznámo), No. 24.

Manning, R. (2006): *Will „Emerging Donors“ Change the Face of International Cooperation?* (dostupné na: <https://www.odi.org/events/156-will-emerging-donors-change-face-international-cooperation>. 10. 7. 2016).

Mannakkara, S., Wilkinson, S. (2014): *Re-conceptualising Building Back Better to Improve Post Disaster Recovery* (Dostupné na: http://www.un.org/en/development/desa/policy/untaskteam_undf/thinkpieces/20_thinkpiece_analysis_newactors.pdf. 18. 3. 2016).

Makovsky, A. (1997): How to Deal with Erbakan. *Middle East Quarterly*, Vol. 4, No. 1, pp. 3-8.

Makovsky, A., Lesser, I. (1996): *Erbakan's Turkey: An Early Assessment* (dostupné na: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/erbakans-turkey-an-early-assessment>. 20. 3. 2016).

McKinlay, R., D. (1979): The Aid Relationship: A Foreign Policy Model and Interpretation of the Distribution of Official Bilateral Economic Aid of the United States, the United Kingdom, France, and Germany, 1960-1970. *Comparitive Political Studies*, Vol. 11, No. 4.

Murinson, A. (2009): The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy. *Middle Eastern Studies*, Vol. 42, No. 6, pp. 945-964.

Mujani, W. K. (2015): *Turkey and the Palestinian Question* (dostupné na: <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/7042/6746>. 15. 7.2016).

Naím, M. (2007): Rogue aid. *Foreign policy*, March/ April 2007.

Neumayer, E. (2004): *Arab-related Bilateral and Multilateral Sources of Development Finance: Issues, Trends, and the WayForward* (dostupné na: [http://www.lse.ac.uk/geographyAndEnvironment/whosWho/profiles/neumayer/pdf/Article%20in%20World%20Economy%20\(Arab%20aid\).pdf](http://www.lse.ac.uk/geographyAndEnvironment/whosWho/profiles/neumayer/pdf/Article%20in%20World%20Economy%20(Arab%20aid).pdf). 6. 3. 2016).

Nováček, P. a spol. (2014): *Rozvojová studia – vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Nye, J., S. (1990): *Soft Power* (dostupné na: <http://faculty.maxwell.syr.edu/rdenever/PPA-730-27/Nye%201990.pdf>).

Onar, N., F. (2009): *Neo-otomanism, historici legacies and Turkish Foreign Policy* (dostupné na: http://www.edam.org.tr/document/discussion%20paper%20series_fisher.pdf. 20. 3. 2016).

Öner, S. (2013): *Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges* (dostupné na: http://www.gce.unisg.ch/~media/internet/content/dateien/instituteundcenters/gce/euxeinos/oener_euxeinos%2010_2013.pdf. 1. 4. 2016).

Öniş, Z (2011): Multiple Faces of the "New" Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a Critique. *Insight Turkey*, Vol. 13, No. 1, pp. 47-65.

Opršal, Z. (2014): *Mezinárodní rozvojová spolupráce: vybrané aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Özkan, M. (nedatované): *Turkey's rising role in Afrika* (dostupné na: <http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/turkeys-rising-role-in-africa-winter-2010-en.pdf>. 20. 3. 2016).

Purushothaman, C. (nedatované): *Foreign Aid and South-South Cooperation: Emerging Powers as Donors* (dostupné na: <http://web.isanet.org/Web/Conferences/FLACSO-ISA%20BuenosAires%202014/Archive/fb22e0c3-90e3-4649-87e7-d3de70049593.pdf>. 6. 3. 2016).

Raffer, K., Singer, H., W. (1996): *The Foreign Aid Business*. Cheltenham: Edward E.

Ramachandran, V., Walz, J. (2011): *Brave New World: A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance* (dostupné na: http://www.cgdev.org/files/1425691_file_Walz_Ramachandran_Brave_New_World_FINAL.pdf. 6. 3. 2016).

Robins, P. (2008): Turkish foreign policy under Erbakan. *Survival: Global Politics and Strategy*, Vol. 39, No. 2.

Rowlands, D. (2010): *Emerging Donors and the International Development Assistance Architecture* (dostupné na: <http://www.norrag.org/es/publications/boletin-norrag/online-version/a-brave-new-world-of-emerging-non-dac-donors-and-their-differences-from-traditional-donors/detail/emerging-donors-and-the-international-development-assistance-architecture.html>. 5. 3. 2016).

Rowlands, D. (2008): *Emerging Donors in International Development Assistance* (dostupné na: <http://www.idrc.ca/EN/Documents/donors-international-development-synthesis-report.pdf>. 5. 3. 2016).

Sagasti, F (2005): *Official Development Assistance: Background, context, issues and prospects* (dostupné na: <http://dspace.africaportal.org/jspui/bitstream/123456789/17517/1/Official%20Development%20Assistance%20Background%20context%20issues%20and%20prospects.pdf?1>. 18. 7. 2016).

Sansal, B. (nedatované): *Political Parties in Turkey* (dostupné na: <http://www.allaboutturkey.com/parti.htm>. 20. 4. 2016).

Sey, C., Seufert, G. (2016): *Turkey in Afghanistan* (dostupné na: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2016C28_sey_srt.pdf. 10. 7. 2016).

Smith, A., K., Zimmermann a spol. (2010): *Beyond the DAC* (dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/45361474.pdf>. 10. 7. 2016).

Stojanov, R. a spol. (2008): *Rozvoj* (dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/rozvoj>. 25. 1. 2016).

Shah, A. (2007): *Food Aid* (dostupné na: <http://www.globalissues.org/article/748/food-aid#Typesoffoodaid>).

Shushan, Debra, L. (nedatované): *The rise (and decline) of arab aid: Generosity and allocation in the oil era* (dostupné na: <https://pedl.byu.edu/Documents/The%20Rise%20and%20Decline%20of%20Arab%20Aid.pdf>. 6. 3. 2016).

Syailendrawati, R. (2013): *The Rise of Turkey's Development Aid: A Guarded Optimism* (dostupné na: <https://globalprosperity.wordpress.com/2013/03/12/the-rise-of-turkeys-development-aid-a-guarded-optimism/>. 15. 3. 2016).

Taşpınar, Ö. (2008): Turkey's Middle East Policies Between Neo-Ottomanism and Kemalism. *Carnegie Endowment for International Peace*, Vol. 9, No. 10, pp. 1-29.

Thim, M. (2011): *Turecká zahraniční politika a volby 2011: politika (ne)nulových problémů?* (dostupné na: <http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-BP-2011-4.pdf>. 15. 7. 2016).

Tok, E., Calleja, R., El-Ghaish, H. (2014): Arab development aid and the new dynamics of multilateralit: Towards better governance. *European Scientific Journal*, Vol. 1, No. 1.

Tomlinson, B. (nedatované): *Turkey Case study: The role of civil society in south-south development cooperation* (dostupné na: <http://www.cn.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH08%20Turkey%20Case%20Study.pdf>. 15. 3. 2016).

Tožička, T., Chmelař, P. (2008): *Rozvojové cíle tisíciletí* (dostupné na: http://www.ceskoprotichudobe.cz/pdf/brozura_cpch_2007.pdf).

- Trunkos, J. (2013): *What is soft power capability and how does it impact foreign policy?* (dostupné na: <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2013-acdusa/What-Is-Soft-Power-Capability-And-How-Does-It-Impact-Foreign-Policy--Judit-Trunkos.pdf>. 18. 7. 2016)
- Tunçay, M. (nedatované): *Kemalism* (dostupné na: <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t236/e0440>. 20. 4. 2016).
- Tunay, F. (2012): *Palestine central to Israel-Turkey relations* (dostupné na: <http://www.arabnews.com/columns/palestine-central-israel-turkey-relations>. 15. 7. 2016).
- Twesiime, F. (2014): *Challenges and opportunities of development aid actors* (dostupné na: <http://devcooperation.org/2014/10/13/challenges-and-opportunities-of-development-aid-actors/>. 18. 3. 2016).
- Ukhova, D. (2013): *How are the emerging donors (from China to Azerbaijan) changing the aid business?* (dostupné na: <https://oxfamblogs.org/fp2p/how-are-the-emerging-donors-from-china-to-azerbaijan-changing-aid/>. 5. 3. 2016).
- Villanger, E. (2007): *Arab Foreign Aid: Disbursement Patterns, Aid Policies and Motives* (dostupné na: <http://www.cmi.no/publications/file/2615-arab-foreign-aid-disbursement-patterns.pdf>. 6. 3. 2016).
- Woods N. (2008): Whose aid? Whose influence? China, emerging donors and the silent revolution in developing assistance. *International affairs*, Vol. 84, No. 6.

Yetim, T., H. (nedatované): *The Role of Identity in Turkey's New Middle East Policy: The Case of JDP's Palestine Policy* (dostupné na: <http://www.uli.sakarya.edu.tr/sites/uli.sakarya.edu.tr/file/1371681227-husnayetim.pdf.pdf>. 20. 3. 2016).

Elektronické zdroje:

Aid Watch (2012): *Aid we can – invest more in global development* (dostupné na: <http://hand.org.hu/media/files/1340787565.pdf>. 25. 2. 2016).

Articles Politics (2012): *Turkey: A Problematic Emerging Donor* (dostupné na: <http://www.articlespolitics.com/2012/12/turkey-problematic-emerging-donorhtml>. 15. 3. 2016).

BBC (2016): *Afghanistan country profile* (dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-south-asia-12011352>. 18. 7. 2016).

BBC (2016): *Turkey country profile* (dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-17988453>. 8. 3. 2016).

Business Dictionary (nedatované): *Economic development* (dostupné na: <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-development.html>. 18. 3. 2016)

Cambridge Dictionaries (nedatované): *Development* (dostupné na: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/development>. 26. 1. 2016).

Daily Sabah (2015): *Turkish NGO continues its educational efforts on Palestine* (dostupné na: <http://www.dailysabah.com/life/2015/05/27/turkish-ngo-continues-its-educational-efforts-on-palestine>. 15. 7. 2016).

DFI (nedatované): *Development, Finance, International* (dostupné na: [www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20\(3\).pdf](http://www.development-finance.org/.../631-turkey-18-09-2009%20(3).pdf). 18. 3. 2016).

DistanceFromTo (nedatované): *Distance from Palestine to Turkey* (dostupné na: <http://www.distancefromto.net/distance-from/Palestine/to/Turkey>. 15. 7. 2016).

DPG (nedatované): *Conferences* (dostupné na: <http://www.delhipolicygroup.com/page/conferences.html>. 11. 7. 2016).

Eurodad (2016): *About* (dostupné na: <http://eurodad.org/sites/about>. 26. 2. 2016).

Fair Observer (2011): *The Contemporary Turkish Neighbourhood Policy: The realpolitik behind AKP's foreign policy choices?* (dostupné na: http://www.fairobservers.com/region/middle_east_north_africa/contemporary-turkish-neighbourhood-policy-realpolitik-behind-akps-foreign-policy-choices/. 25. 3. 2016).

Finance (nedatované): *Hrubý domácí produkt a hrubý národní produkt* (dostupné na: <http://www.finance.cz/makrodata-eu/hdp/informace/>. 18. 3. 2016).

Global Humanitarian Assistance (nedatované): *Defining humanitarian assistance* (dostupné na: <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid>. 25. 2. 2016).

Globe24 (2016): *Analytik předvídá konec demokracie v Turecku. Co se děje?* (dostupné na: <http://globe24.cz/svet/9689-analytik-predvida-konec-demokracie-v-turecku-co-se-deje#>. 25. 7. 2016).

Google Maps (nedatované): *Turkey's Neighbours* (dostupné na: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=zXl3Q1k2BEtk.ku0x81Yi6FsM&hl=en>. 8. 3. 2016).

Hurriyet (2003): *Ecevit urges government to follow wide-scope foreign policy* (dostupné na: <http://www.hurriyetaailynews.com/ecevit-urges-government-to-follow-wide-scope-foreign-policy.aspx?pageID=438&n=ecevit-urges-government-to-follow-wide-scope-foreign-policy-2003-06-13>. 18. 3. 2016).

Hurriyet (2012): *Turkey aids Palestine by giving \$118 million* (dostupné na: <http://www.hurriyetaailynews.com/turkey-aids-palestine-by-giving-118-million.aspx?pageID=238&nID=21205&NewsCatID=344>. 15. 7. 2016).

Idnes (2012): *Palestina se stala pozorovatelským státem OSN. Navzdory odporu USA i ČR* (dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/cesi-nepodpori-zvyseni-palestinskeho-statusu-v-osn-f9p-/zahranicni.aspx?c=A121129_175321_zahranicni_paw. 15. 7. 2016).

MFA (nedatované): *Turkish Foreign Policy During Ataturk's Era* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/turkish-foreign-policy-during-ataturks-era.en.mfa>. 20. 4. 2016).

MFA (nedatované): *Turkey's Development Cooperation: General Characteristics And The Least Developed Countries (LDC) Aspect* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-development-cooperation.en.mfa. 8. 3. 2016).

MFA (nedatované): *Synopsis of the Turkish Foreign Policy* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>. 18. 3. 2016).

MFA (nedatované): *Turkey-Afghanistan Economic and Trade Relations* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-afghanistan.en.mfa. 10. 7. 2016).

MFA (nedatované): *Home* (<http://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>. 20. 3. 2016).

MFA (nedatované): *European Countries* (dostupné na: <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?855064bb-a737-421f-b84d-a3024d9c7795>. 20. 3. 2016).

MZV (nedatované): *Základní informace o OECD* (dostupné na: http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/index.html. 20. 4. 2016).

MFA (nedatované): *Turkey's Political Relations with the State of Palestine* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-the-palestinian-national-authority.en.mfa. 15. 7. 2016).

MFA (nedatované): *Economic and Commercial Relations with Palestine* (dostupné na: http://www.mfa.gov.tr/filistin_in-ekonomisi.en.mfa. 15. 7. 2016).

MZV (nedatované): *Palestina* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/palestina/. 15. 7. 2016).

MZV (nedatované): *Turecko* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/turecko/. 8. 3. 2016).

MZV (nedatované): *Afghánistán* (dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asi/afghanistan/. 10. 7. 2016).

OECD (nedatované): *International Development Statistics (IDS) online databases* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/idsonline.htm>. 20. 4. 2016).

OECD (nedatované): *About the OECD* (dostupné na: <http://www.oecd.org/about/>. 20. 4. 2016).

OECD (2005): *The Development Effectiveness of Food Aid: Does tying matter?* (dostupné na: <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3043.pdf>. 1. 3. 2016).

OECD (nedatované): *Joining the Development Assistance Committee (DAC)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/joining-the-development-assistance-committee.htm>. 18. 3. 2016).

OECD (nedatované): *Turkey's Official Development Assistance (ODA)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/turkeys-official-development-assistanceoda.htm>. 15. 3. 2016).

OECD (2008): *Is it ODA?* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>. 25. 2. 2016).

OECD (nedatované): *Official development assistance – definition and coverage* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm#Definition>. 28. 1. 2016).

OECD (2012): *The DAC list of ODA recipients* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/49483614.pdf>. 25. 2. 2016).

OECD (2013): *Creditor Reporting System (CRS)* (dostupné na: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CRS1>. 1. 2. 2016)

OECD (nedatované): *Country programmable aid (CPA)* (dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/aid-architecture/cpa.htm>. 26. 2. 2016).

OECD (2015): *Development aid stable in 2014 but flows to poorest countries still falling* (dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/ODA%202014%20Technical%20Note.pdf>. 9. 3. 2016).

OECD (2016): *Debate the issues* (dostupné na: <http://oecdinsights.org/2016/01/28/statistical-insights-government-assets-matter-too-not-justdebt/>. 25. 2. 2016).

Shaw, S., J. (nedatované): *Ottoman Empire* (dostupné na: <https://www.britannica.com/place/Ottoman-Empire>. 10. 7. 2016).

TIKA (nedatované): *TIKA opens a school in Palestine every year* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/tika_opens_a_school_in_palestine_every_year-19120. 10. 7. 2016).

TIKA (nedatované): *Envoy Praises Turkey's Help In Palestine Development* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/envoy_praises_turkey_s_help_in_palestine_development-22837. 15. 7. 2016).

TIKA (nedatované): *Afganistan* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/afganistan_en.pdf. 10. 7. 2016).

TIKA (nedatované): *Filistin* (dostupné na: <http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/filistin.pdf>. 15. 7. 2016).

TIKA (nedatované): *What did TIKa in 10 years in Afghanistan* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/what_tika_did_in_afghanistan_in_10_years-15837. 10. 7. 2016).

TIKA (nedatované): *TIKA Projects in education give hope to Afghanistan's future* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/tika_projects_in_education_give_hope_to_afghanistan's_future-19311. 15. 7. 2016).

TIKA (nedatované): *TIKA Annual Reports* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/publication/list/tika_annual_reports-22. 20. 4. 2016).

TIKA (2013): *Turkish development assistance* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 15. 3. 2016).

TIKA (nedatované): *About us* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650. 9. 3. 2016).

TIKA (nedatované): *History of TIKa* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526. 8. 3. 2016).

TIKA (nedatované): *Home* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/tika_logo-16743. 25. 4. 2016).

TIKA (nedatované): *Turkish ODA 2013* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 25. 4. 2016).

TIKA (nedatované): *Overseas Offices* (dostupné: <http://www.tika.gov.tr/en/overseasoffices>. 25. 4. 2016).

TIKA (nedatované): *Regional distribution of development aids* (dostupné na: <http://www.tika.gov.tr/en>. 18. 7. 2016).

Turkey Agenda (2015): *Turkey's role in Afghanistan* (dostupné na: <http://www.turkeyagenda.com/turkeys-and-pakistans-role-in-afghanistan-2679.html>. 10. 7. 2016).

UN (2009): *An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security* (dostupné na: http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_in_theory_and_practice_english.pdf. 28. 2. 2016).

UNDP (2015): *Table 1: Human Development Index and its components* (dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>. 18. 3. 2016).

UNDP (nedatované): *A world of development experience* (dostupné na: http://www.undp.org/content/undp/en/home/operations/about_us.html. 25. 1. 2016).

UNDP (2010): *Official Development Assistance* (dostupné na: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Poverty%20Reduction/Inclusive%20development/Towards%20Human%20Resilience/Towards_SustainingMDGProgress_Ch5.pdf. 5. 3. 2016).

UNDP (nedatované): *About Human Development* (dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/humandev>. 18. 3. 2016).

University of Oxford (2016): *Oxford Poverty and Human Development Initiative* (dostupné na: <http://www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-measures-in-the-sustainable-development-goals-poverty-and-gross-national-happiness/>. 18. 3. 2016).

WB (2014): *Overview* (dostupné na: <http://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview>. 15. 3. 2016).

WB (nedatované): *Why use GNI per capita to classify economies into income groupings?* (dostupné na: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378831-why-use-gni-per-capita-to-classify-economies-into>. 18. 3. 2016).

WB (2014): *Updated Income Classifications* (dostupné na: <http://data.worldbank.org/news/2015-country-classifications>. 18. 3. 2016).

World Bullet (2010): *Turkey's TIKA to construct first hospital in West Bank* (dostupné na: <http://www.worldbulletin.net/haber/61957/turkeys-tika-to-construct-first-hospital-in-west-bank>. 15. 7. 2016).

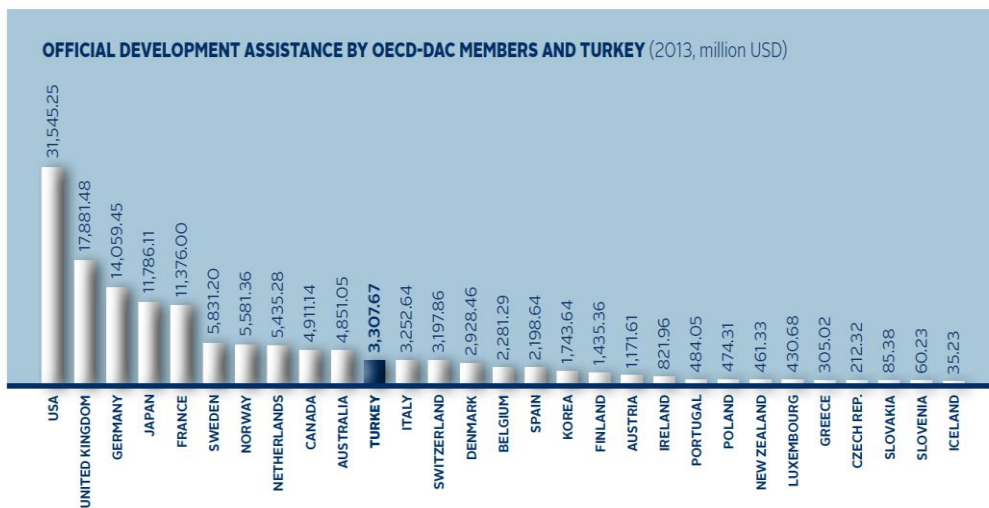
RESUMÉ

Turkey is seen by many analysts as a new donor. According to available sources contributes it assigns up to a total of 3, 3 billion USD from its budget. According to the indicators of ODA/GNI even it is among the biggest donors of the world. Many experts who follow the Turkish foreign policy often criticize Turkey that by initiating development cooperation only pursues its political, economic and security interests.

Turkey alone implements a foreign policy that is proactive in the management and stabilization of the region. One of its foreign policy instruments is the Turkish Agency for Cooperation and Development, which was formed for this purpose in 1992. It is no surprise that most development aid goes to areas that are located in the immediate vicinity of Turkey. As an example, Afghanistan and Palestine, a country that regularly receives the largest volume of Turkish ODA. In the last decade, after the AKP, Turkey's interests expand into new areas.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Turecká ODA ve skupině OECD/DAC¹⁴⁴

Příloha 2: Logo Turecké agentury pro spolupráci a rozvoj¹⁴⁵

¹⁴⁴ TİKA (nedatované): Turkish ODA 2013 (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 25. 4. 2016).

¹⁴⁵ TİKA (nedatované): *home* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/page/tika_logo-16743. 25. 4. 2016).

Příloha 3: Partnerské země Turecka¹⁴⁶

TIKA PROGRAM COORDINATION OFFICES in 28 Partner Countries 33 Offices

- Albania
- Macedonia
- Kosova
- Serbia
- Montenegro
- Bosnia and Herzegovina
- Ethiopia
- Sudan (2)
- Senegal
- Libya
- Tunis
- Kenya
- Somalia
- Georgia
- Pakistan
- Afghanistan (3)
- Syria
- Palestine (2)
- Lebanon
- Mongolia
- Uzbekistan
- Tajikistan
- Azerbaijan
- Kyrgyzstan
- Ukraine (2)
- Moldova
- Kazakhstan
- Turkmenistan

Příloha 4: Koordinační kanceláře TIK¹⁴⁷

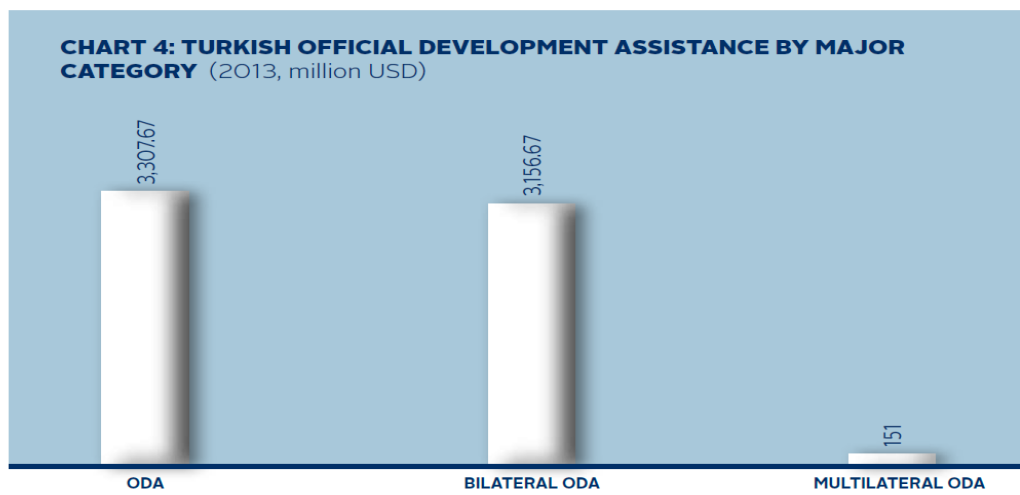
¹⁴⁶ TIKA (nedatované): *Overseas Offices* (dostupné: <http://www.tika.gov.tr/en/overseasoffices>. 25. 4. 2016).

¹⁴⁷ TIKA (nedatované): *Overseas Offices* (dostupné: <http://www.tika.gov.tr/en/overseasoffices>. 25. 4. 2016).

Příloha 5: Regionální distribuce turecké ODA¹⁴⁸

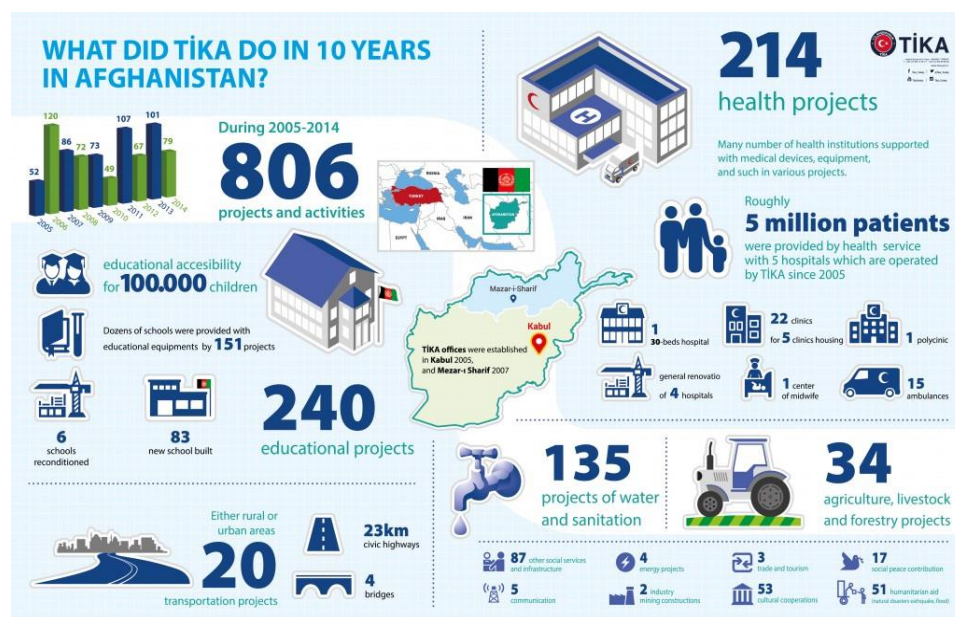
Příloha 6: Charakter turecké ODA¹⁴⁹

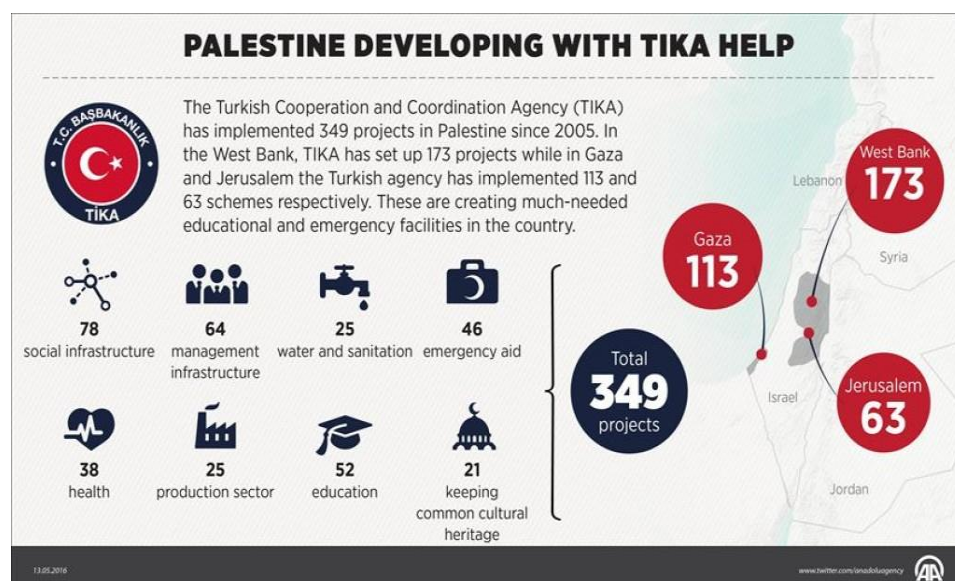
¹³⁵ TİKA (nedatované): *Regional distribution of development aids* (dostupné na: <http://www.tika.gov.tr/en>. 18. 7. 2016).

¹⁴⁹ TİKA (nedatované): *Turkish official development assistance* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/upload/publication/KYR_FRAE_2013_uyg9.pdf. 25. 4. 2016).

Příloha 7: TİKA v Afghánistánu¹⁵⁰

Příloha 8: TİKA v Palestině¹⁵¹

¹⁵⁰ TİKA (nedatované): *What did TİKA do in 10 years in Afghanistan* (dostupné na: http://www.tika.gov.tr/en/news/what_tika_did_in_afghanistan_in_10_years-15837. 15. 7. 2016).

¹³⁷ TİKA (nedatované): *Palestine developing with TİKA help* (dostupné na: <http://www.tika.gov.tr/en>. 15. 7. 2016).

